

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΝΙΚΟΛΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

***ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΒΩΝ***

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
Δρ. Α.Ν. Λοΐζος**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2006

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Εξαιρετικές ικανότητες και δυσλειτουργίες κατά την εξέλιξη της αναγνωστικής συμπεριφοράς παιδιών και εφήβων.

στην ευκαιρία αυτή, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την ψυχολογική και την εθνοκοινωνική υποστήριξη που μου προσέφεραν, όχι μόνο κατά τη διάρκεια της σπουδής μου, αλλά και κατά τη διάρκεια των ετών που ακολούθησαν. Επίσης, θα ήθελα να τον ευχαριστήσω για την οικονομική και λόγω της απουσίας κατάστασης της εργασίας, ελαττωμένη παρουσία των οικονομικών μέσων, αλλά και αξιοίας της απουσίας λόγω ταυτόχρονης απουσίας από την εργασία.

Στη συνέχεια, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την ψυχολογική και την εθνοκοινωνική υποστήριξη που μου προσέφεραν, όχι μόνο κατά τη διάρκεια της σπουδής μου, αλλά και κατά τη διάρκεια όλων αυτών των χρόνων των σπουδών μου.

Θεσσαλονίκη 2006

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την ολοκλήρωση της πτυχιακής μου εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου και επόπτη της εργασίας μου κύριο Λοίζο, αρχικά για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε, δίνοντάς μου ένα ενδιαφέρον θέμα προς έρευνα, αλλά και στη συνέχεια, για τη καθοδήγηση και την υποστήριξη του κατά τη διάρκεια των δύο εξαμήνων που διεξήχθη η έρευνα. Επίσης, θα ήθελα να τον ευχαριστήσω για την υπομονή του, λόγω της αργοπορίας κατάθεσης της εργασίας, εξαιτίας παραγόντων όπως εργαστηριακά μαθήματα, αλλά και εξαιτίας της απόστασης, λόγω ταυτόχρονης πρακτικής άσκησης.

Στη συνέχεια, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την ψυχολογική και την οικονομική υποστήριξη που μου προσέφεραν, όχι μόνο κατά τη διάρκεια της πτυχιακής μου εργασίας, αλλά και κατά τη διάρκεια όλων αυτών των χρόνων των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Τι είναι ανάγνωση.....	9
1. Ανάγνωση και Γραφή.....	10
1.1 Η μελέτη της γλωσσικής ανάπτυξης.....	11
1.2 Μεταγλωσσική συνείδηση.....	11
1.3 Αναγνωστική ετοιμότητα – ικανότητα.....	12
1.4 Η ανάπτυξη της ανάγνωσης – πρώτη ανάγνωση.....	13
1.5 Θεωρίες ανάγνωσης.....	13
1.5.1 Η ανάγνωση ως ερέθισμα – αντίδραση.....	14
1.5.2 Η ανάγνωση ως μετάφραση.....	14
1.5.3 Η ανάγνωση ως επιλεκτική αναζήτηση.....	15
1.6 Διδασκαλία – Μέθοδοι ανάγνωσης – Στρατηγικές.....	16
1.6.1 Η εκμάθηση της ανάγνωσης – μέθοδοι.....	17
1.6.1.1 Ολική ή αναλυτική μέθοδος πρώτης ανάγνωσης – Μέθοδος Decroly.....	18
1.6.1.2 Φωνηματική μέθοδος.....	18
1.7 Ο ρόλος του σχολείου και της οικογένειας στην εκμάθηση της ανάγνωσης.....	19
1.8 Η σημασία της ανάγνωσης.....	20
1.9 Η προσφορά της ανάγνωσης.....	21
1.10 Παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν το βαθμό κατανόησης του αναγνώστη.....	22
1.10.1 Τυπογραφική παρουσίαση του κειμένου.....	22
1.10.2 Το λεξιλόγιο του κειμένου.....	23
1.10.3 Η γραμματική και συντακτική δομή του κειμένου.....	23
1.10.4 Ο βαθμός επάρκειας στην ανάγνωση και η πνευματική υποδομή του αναγνώστη.....	24
1.11 Παράγοντες που επηρεάζουν την αναγνωστική ικανότητα..	24
1.11.1 Οι ηλεκτρονική υπολογιστές.....	25
1.11.2 Η τηλεόραση – κινηματογράφος.....	25
1.11.3 Η οικογένεια.....	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΠΙΔΕΞΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Εισαγωγή.....	27
2. Μοντέλα εγγραμματοσύνης.....	27
2.1 Ο ορισμός του επιδέξιου αναγνώστη.....	28

2.2 Πως μπορεί να γίνει κάποιος επιδέξιος αναγνώστης.....	29
2.2.1 Κινήσεις ματιών.....	29
2.2.2 Αναγνώριση λέξεων.....	29
2.2.3 Μνήμη.....	31
2.3 Μοντέλα ανάγνωσης.....	31
2.4 Η λεξική διαδικασία στο επιδέξιο διάβασμα.....	32
2.5 Ικανοποιητικό διάβασμα.....	33
2.6 Ευέλικτο διάβασμα.....	33
2.7 Προανάγνωση.....	34
2.8 Ανάπτυξη δημιουργικής κατανόησης.....	34
2.9 Γρήγορο διάβασμα.....	35
2.10 Προτάσεις για βελτίωση του ρυθμού ανάγνωσης.....	35
2.10.1 Η βελτίωση του ρυθμού ανάγνωσης.....	35
2.10.2 Ο ρόλος της ταχύτητας στην αναγνωστική διαδικασία	36
2.10.3 Παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν το ρυθμό ανάγνωσης.....	36
2.10.4 Βασικές συνθήκες για την αύξηση του ρυθμού ανάγνωσης....	37
2.11 Η βελτίωση του διαβάσματος για τους φοιτητές.....	37
2.12 Πρακτικές δραστηριότητες.....	38
2.13 Ανάπτυξη της αναγνωστικής ικανότητας.....	39
2.14 Ιδιαίτερες αναγνωστικές ικανότητες.....	40
2.14.1 Οι τρεις βασικές παράμετροι για το διάβασμα.....	40
2.15 Ψυχολογικές έρευνες για ικανούς και μη ικανούς αναγνώστες.....	41
2.16 Ταχεία και αυτόματη αποκρυπτογράφηση.....	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Εισαγωγή	43
3. Μαθησιακές δυσκολίες.....	43
3.1 Ειδική διαταραχή της ανάγνωσης.....	44
3.2 Ειδική διαταραχή του συλλαβισμού.....	44
3.3 Ειδική διαταραχή των αριθμητικών ικανοτήτων.....	45
3.4 Αναγνωστικά προβλήματα.....	45
3.4.1 Αγραμματοσύνη ή αναλφαβητισμός	46
3.4.2 Γενική αναγνωστική καθυστέρηση	46
3.4.3 Ειδική αναγνωστική επιβράδυνση	46
3.4.4 Ειδική αναγνωστική δυσκολία.....	47
3.5 Δυσλεξία.....	47
3.5.1 Ορισμοί δυσλεξίας.....	47
3.5.2 Μορφές και τύποι δυσλεξίας.....	48

3.5.2.1 Επίκτητη δυσλεξία.....	48
3.5.2.2 Ειδική ή εξελικτική δυσλεξία.....	49
3.5.2.3 Οπτική δυσλεξία.....	49
3.5.2.4 Ακουστική δυσλεξία.....	49
3.5.3 Αίτια δυσλεξίας.....	50
3.5.3.1 Νευρολογικές δυσλειτουργίες	50
3.5.3.2 Ελλιπής ημισφαιρική κυριαρχία.....	50
3.5.3.3 Γενετικές ανωμαλίες.....	51
3.5.3.4 Άλλες αιτιολογικές απόψεις.....	52
3.6 Δυσλεξία – Υπερλεξία – Ανάγνωση	52
3.7 Τεχνικές διάγνωσης της αναγνωστικής λειτουργίας – αναγνωστικά τεστ.....	53
3.8 Εγκέφαλος και δυσλεξία.....	54
3.9 Τεστ ανάγνωσης.....	54
3.10 Συνέπειες δυσλεξίας.....	55
3.10.1 Σχολική υποστήριξη	56
3.10.2 Οικογενειακή υποστήριξη.....	58
Επίλογος.....	59

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχος της παρακάτω εργασίας είναι να καταγραφούν και να περιγραφούν οι δυσλειτουργίες αλλά και οι εξαιρετικές ικανότητες, οι οποίες μπορεί να εμφανιστούν σ' έναν κατά βάση ανήλικο μαθητή, κατά τη διαδικασία της εκμάθησης της ανάγνωσης.

Η περιγραφή αυτή ξεκινά με τη σημασία ή τις σημασίες του όρου της ανάγνωσης, την προσφορά της στον άνθρωπο, καθώς και μεθόδους εκμάθησής της. Στη συνέχεια περιγράφονται οι αναγνωστικές δεξιότητες που προκύπτουν από τη σωστή εκμάθηση της ανάγνωσης, δεξιότητες οι οποίες χαρακτηρίζονται από την γρήγορη αποκωδικοποίηση (διάβασμα) των γραφημάτων (γραμμάτων), καθώς και την εύκολη ερμηνεία τους. Τέλος, αναλύονται κάποια αναγνωστικά προβλήματα, με κυρίαρχο αυτό της δυσλεξίας, οι αιτίες, καθώς και οι τρόποι αντιμετώπισής τους. Οι γονείς, οι δάσκαλοι, αλλά και οι βιβλιοθηκάριοι, μέσω των σχολικών βιβλιοθηκών, έχουν καθήκον να ενισχύσουν τα παιδιά που αντιμετωπίζουν αναγνωστικά προβλήματα, ώστε να έρθουν σε επαφή με το βιβλίο και να το αγαπήσουν.

Η μελέτη αυτή εκπονήθηκε στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας, το περιεχόμενο της οποίας προήλθε από βιβλιογραφικό υλικό των παρακάτω βιβλιοθηκών: Δημοτική βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, Κεντρική βιβλιοθήκη Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Θεσσαλονίκης (ΤΕΙΘ), βιβλιοθήκη του τμήματος Ψυχολογίας του Α.Π.Θ., καθώς και από ηλεκτρονικές πηγές στο διαδίκτυο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Τι είναι ανάγνωση

Η λέξη «ανάγνωση» για τους περισσότερους από εμάς δηλώνει το διάβασμα ενός κειμένου ή το κείμενο που πρόκειται να διαβαστεί. Είναι δηλαδή μια απλή αποκρυπτογράφηση του κειμένου ή η απόδοσή του με προφορικό λόγο, διάβασμα.

Ανάγνωση, όμως, δεν είναι μόνο το διάβασμα με δυνατή φωνή, ίσως μπροστά σε ένα ακροατήριο. Η λέξη κρύβει και άλλες βαθύτερες έννοιες, οι οποίες κατά καιρούς έχουν δοθεί με διάφορους ορισμούς.

Σύμφωνα με θεωρητικούς της παιδείας, ανάγνωση είναι μια δημιουργία της ηχητικής μορφής μιας λέξης με βάση τη γραφική της αναπαραγωγή. Επίσης, ανάγνωση είναι μια «σύνθετη διαδικασία, κατά την οποία ο αναγνώστης αναπλάθει ως ένα βαθμό ένα μήνυμα, το οποίο έχει αποτυπώσει ένας συγγραφέας με τη γραφική παράσταση της γλώσσας», κατά τους Goodman και Miles. Κατά τον ίδιο τρόπο, η ανάγνωση δε συνεπάγεται τίποτα περισσότερο από το συσχετισμό μιας ηχητικής απεικόνισης με την αντίστοιχη οπτική της αναπαράσταση.

Συμπεραίνουμε, έτσι, ότι η ανάγνωση είναι μια σύνθετη διαδικασία, κατά την οποία αξιολογούνται όλα τα οπτικά στοιχεία ενός εντύπου, όσον αφορά την αποκωδικοποίηση των γραπτών μηνυμάτων, αλλά και τη κατανόησή τους.

1. Ανάγνωση και γραφή

Η ανάγνωση γραμμάτων σε μια σελίδα είναι μόνο μία από τις πολυάριθμες πτυχές της ανάγνωσης. Μια άλλη πτυχή είναι και η ανάγνωση από έναν αστρονόμο ενός χάρτη με αστέρια που έχουν πάψει από καιρό να υπάρχουν ή η παρατήρηση του προσώπου του μικρού παιδιού από τη μητέρα για να διακρίνει τα σημάδια χαράς ή λύπης. Κατά τον ίδιο τρόπο και ο αναγνώστης βιβλίων σκοπό έχει να καταλάβει αυτό που διαβάζει.

Κατά το παρελθόν πολλές φορές διατυπώθηκαν απόψεις σχετικά με τη χρονική διαδοχή των δύο συγγενών ικανοτήτων, ανάγνωσης και γραφής. Η ερευνητική πρακτική έχει καταλήξει στο ότι η ανάγνωση προηγείται της γραφής. Επίσης πρόσφατες έρευνες, μας πληροφορούν ότι η ικανότητα των παιδιών να διαβάζουν λέξεις, συνδέεται με την ικανότητά τους να γράφουν λέξεις (Γιαννικοπούλου, 2002, σ. 137). Η διδασκαλία της ανάγνωσης δεν γίνεται εφικτή χωρίς την ύπαρξη της γραφής γι' αυτό και οι μαθητές μαθαίνουν να διαβάζουν γράφοντας.

Βέβαια υπάρχουν και άλλες απόψεις, σύμφωνα με τις οποίες η γραφή και η ανάγνωση εμφανίζονται συγχρόνως και εξελίσσονται παράλληλα.

Συμπερασματικά θα λέγαμε πως οι δύο αυτές ικανότητες χαρακτηρίζονται από συνύπαρξη και αμοιβαιότητα.

1.1 Η μελέτη της γλωσσικής ανάπτυξης

Η ανάπτυξη της γλωσσικής λειτουργίας στον άνθρωπο είναι ένα θέμα που έχει απασχολήσει γλωσσολόγους, φυσιολόγους, ψυχολόγους, νευροψυχολόγους και παιδαγωγούς. Το βασικό χαρακτηριστικό της γλωσσικής λειτουργίας του ανθρώπου είναι η ικανότητα της γλωσσικής δημιουργίας σε προφορικό και σε γραπτό επίπεδο. Κατά τον J. Piaget, η λειτουργία της σκέψης εκδηλώνεται πολύ νωρίτερα από τη λειτουργία της γλώσσας και αποτελεί προϋπόθεση για την ωρίμανση και την ανάπτυξη της γλωσσικής λειτουργίας. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, ένα παιδί μαθαίνει να μιλάει μόνο όταν η γνωστική του ανάπτυξη έχει φτάσει σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο.

Ο Vygotsky, αντιθέτως, υποστήριξε ότι η γλώσσα έχει τελείως διαφορετική προέλευση από τη σκέψη. Η γλώσσα είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, ενώ η σκέψη είναι ένα γνωστικό φαινόμενο που σχετίζεται με τον τρόπο που ένα παιδί κατανοεί τον κόσμο του. Η σκέψη και η γλώσσα του παιδιού αναπτύσσονται χωριστά ως δύο ανεξάρτητες λειτουργίες. Τα παιδιά απλώς σκέφτονται, πριν ακόμη μάθουν να μιλούν.

Η ανάπτυξη της γλώσσας στο παιδί είναι αποτέλεσμα βασικά δύο ειδών επιδράσεων: εξωγενών και ενδογενών (Δερβίσης, 1998, σ. 23) Ο πιο βασικός από τους εξωγενείς παράγοντες είναι το γλωσσικό περιβάλλον της οικογένειας, καθώς και η συμβολή των εκπαιδευτικών. Σε πρώιμες ηλικίες – μεταξύ πέντε έως οχτώ ετών – παρόλο που το παιδί έχει πλέον μάθει να διαβάζει μόνο του, η ανάγνωση από έναν ενήλικο είναι ευπρόσδεκτη και εποικοδομητική. Άλλωστε, οι διαφορετικές χρήσεις του λόγου, καθώς και οι διαφορετικοί τρόποι ανάγνωσης και ο σωστός τονισμός συντελούν στην ωρίμανση του γλωσσικού αισθητηρίου του παιδιού και έχουν ως απώτερο στόχο την καλλιέργεια της ικανότητας για την κριτική αξιολόγηση της γλώσσας και για την εκτίμηση του ύφους κάθε κειμένου.

1.2 Μεταγλωσσική συνείδηση

Η γνώση για τη γλώσσα – ή μεταγλωσσική συνείδηση – βοηθά τα παιδιά να βελτιωθούν στη χρήση της γλώσσας..

Χωρίς τη γνώση για τη γλώσσα, δε θα μπορούσαμε να μάθουμε να χρησιμοποιούμε αυτές τις δεξιότητες με περισσότερο αφηρημένο ή συμβολικό τρόπο, όπως γίνεται με το γράψιμο. Η εμπειρία με ποιήματα, παιδικά τραγούδια ή στιχάκια χωρίς νόημα, φαίνεται να ασκεί άμεση επίδραση στο πόσο καλά μαθαίνουν τα παιδιά να διαβάζουν. Θα ήταν καλό γι' αυτό το λόγο τα παιδιά να ξεκινήσουν σε μικρή ηλικία το διάβασμα, με τη βοήθεια πάντα των γονιών, έτσι ώστε να ανακαλύψουν τον κόσμο των λέξεων. Η ανάγνωση ιστοριών στα παιδιά είναι πιο ευεργετική απ' ότι οι δραστηριότητες όπως, π. χ, το ξεφύλλισμα περιοδικών ή η συζήτηση για τις εικόνες ενός βιβλίου, επειδή με την ακρόαση της λογοτεχνίας από τη βρεφική του ηλικία το παιδί συνηθίζει στο ρυθμό και στη δομή της γραπτής γλώσσας. Ακόμη, η ανάγνωση βιβλίων εμπλουτίζει το λεξιλόγιο του παιδιού και διευρύνει τους γνωστικούς του ορίζοντες, κάτι που επηρεάζει θετικά τη μετέπειτα σχολική του πορεία.

1.3 Αναγνωστική ετοιμότητα - ικανότητα

Έχουν διατυπωθεί πολλές απόψεις σχετικά με την ηλικία κατά την οποία ένα παιδί είναι έτοιμο να διαβάσει. Σίγουρα, όμως, το χρονικό διάστημα εκμάθησης της ανάγνωσης διαφέρει από παιδί σε παιδί. Για παράδειγμα, υπάρχουν παιδιά που αρχίζουν να διαβάζουν, πριν ακόμα φοιτήσουν στο σχολείο. Τα παιδιά αυτά αποκαλούνται πρόωμοι αναγνώστες. Αντιθέτως, υπάρχουν και τα παιδιά εκείνα, τα οποία αντιμετωπίζουν σοβαρές αναγνωστικές δυσκολίες, ακόμα και μετά τη φοίτησή τους στις πρώτες τάξεις του δημοτικού.

Με τον ίδιο τρόπο, ποικίλλει και η ηλικία, κατά την οποία τα παιδιά ξεκινούν το σχολείο. Σε μερικές χώρες τα παιδιά ξεκινούν κατά το πέμπτο, το έκτο, και σε άλλες περιπτώσεις, στο έβδομο έτος της ηλικίας τους. Έχει αποδειχθεί, εξάλλου, ότι πολλές φορές η ηλικία δε συμβαδίζει με τη σωστή ωρίμανση του παιδιού.

Ένα παιδί είναι έτοιμο να αποκτήσει γνώσεις, εφόσον έχει διαμορφώσει ένα πολύπλοκο γνωστικό σύστημα. Ένα μέρος του γνωστικού αυτού συστήματος αποτελεί και η αναγνωστική ετοιμότητα του παιδιού, η οποία συναρτάται με τη ποσότητα και το είδος των εμπειριών, καθώς και την ωρίμανση του παιδιού. Σχετικά με το θέμα αυτό έχουν ασχοληθεί ειδικοί επιστήμονες, ψυχομέτρες ψυχολόγοι, οι οποίοι έχουν συμβάλει στη δημιουργία κάποιων ειδικών αναγνωστικών δοκιμασιών (reading tests), με τα οποία έχουν στόχο να καταγράψουν την αναγνωστική ετοιμότητα των παιδιών. Τα τεστ αυτά διακρίνονται σε ακουστικά, κινητικά, οπτικά, σε εκείνα που μετρούν την άρθρωση, τη σταθερότητα των κινήσεων και τις κινήσεις των ματιών.

Συμπερασματικά, λοιπόν, είναι εύκολα αντιληπτό ότι η αναγνωστική ετοιμότητα εξαρτάται άμεσα από τη «μαθησιακή ετοιμότητα», και ότι οι αναγνωστικές δραστηριότητες αποτελούν μόνο ένα μέρος των σχολικών γνώσεων. Η μαθησιακή ετοιμότητα αποτελεί βασικό παράγοντα για την είσοδο του αρχάριου μαθητή στη διαδικασία της σχολικής μάθησης, από την οποία θα εξαρτηθεί η όλη πορεία της σχολικής του ζωής και, κατά ένα μεγάλο μέρος, η μόρφωση και η επαγγελματική του σταδιοδρομία. Η έναρξη της σχολικής ζωής του κάθε παιδιού χωρίς τη λειτουργική ωριμότητα, τις εμπειρίες και τα γνωστικά δεδομένα που αποτελούν τη μαθησιακή ετοιμότητα, έχει ως φυσικό επακόλουθο το παιδί να συναντά δυσκολίες, οι οποίες θα το οδηγήσουν σε αποτυχία στις σχολικές δραστηριότητες και με τον ίδιο τρόπο σε αποτυχία στην εκμάθηση της ανάγνωσης.

1.4 Η ανάπτυξη της ανάγνωσης – πρώτη ανάγνωση

Κατά τη διάρκεια του έκτου έτους της ηλικίας του παιδιού αρχίζει κανονικά στο σχολείο η εκμάθηση της ανάγνωσης. Σε αυτή την ηλικία το παιδί πληροί τις προϋποθέσεις, ώστε να χαρακτηρίζεται ως λειτουργικά ώριμο.

Οι λειτουργικές αυτές προϋποθέσεις έχουν σχέση με το σωστό χειρισμό του προφορικού λόγου, με τον εύκολο προσανατολισμό του στο χώρο και στο χρόνο, καθώς και με την ικανοποιητική κοινωνική ανάπτυξη.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, το παιδί σ' αυτό το στάδιο είναι σχεδόν έτοιμο να μάθει να διαβάζει. Σύμφωνα με τη θεωρία της ανάπτυξης

της ανάγνωσης, οι Marsh, Friedman, Welch και Desberg (1981) πρότειναν τέσσερα στάδια. Κατά το στάδιο του *γλωσσικού μαντέματος* τα παιδιά βρίσκονται στην αρχή της διαδικασίας κατάκτησης της ανάγνωσης και συνήθως δε μπορούν να διαβάσουν κάποιες άγνωστες λέξεις, οι οποίες ενδεχομένως βρίσκονται σ' ένα κείμενο. Σε αυτή την περίπτωση συνηθίζουν να τις αντικαθιστούν με άλλες λέξεις, προφανώς συντακτικά και γραμματικά κατάλληλες, χωρίς να δίνουν ιδιαίτερη σημασία στα γραφικά στοιχεία τους. Στο στάδιο της *διάκρισης* και του *δικτυακού μαντέματος*, το παιδί ξεκινά να προσέχει τα γραφικά χαρακτηριστικά των λέξεων από το κείμενο, που θα το βοηθήσουν να διαβάσει (Αϊδίνης, 2001). Οι στρατηγικές σε αυτό το στάδιο είναι η απομνημόνευση, το μάντεμα, που βασίζεται σε οπτικά στοιχεία, και το μάντεμα που βασίζεται σε γλωσσικά στοιχεία. Τα γραφικά στοιχεία που χρησιμοποιούν τα παιδιά αρχικά περιορίζονται στο πρώτο γράμμα και αργότερα σε επιπρόσθετα στοιχεία, όπως το μήκος της λέξης, το τελικό γράμμα κ.ά, που υποβάλλονται σε επεξεργασία. Κατά τη *σειριακή αποκωδικοποίηση* - στάδιο το οποίο ο Piaget ονόμασε «συγκεκριμένη σκέψη» - εμπλουτίζεται η μνήμη με καινούργια γραφήματα, το παιδί αποκτά τις δεξιότητες εκείνες, που του επιτρέπουν να διακρίνει το κείμενο αναγνωστικά από τα αριστερά προς τα δεξιά, καθώς και το νόημα των καινούργιων λέξεων. Στο τελευταίο στάδιο της *ιεραρχικής αποκωδικοποίησης* το παιδί είναι ικανό να διαβάσει άγνωστες λέξεις, χρησιμοποιώντας όλες τις στρατηγικές που έχει αποκομίσει από τα προηγούμενα στάδια.

1.5 Θεωρίες ανάγνωσης

1.5.1 Η ανάγνωση ως ερέθισμα – αντίδραση

Στο προηγούμενο κεφάλαιο έγινε μια σύντομη εξέταση κάποιων προτεινόμενων σταδίων που αφορούν στην ανάπτυξη της ανάγνωσης. Σύμφωνα με αυτά τα στάδια προκύπτουν κάποιες θεωρίες που αφορούν την προσέγγιση της ανάγνωσης.

Η θεωρία της ανάγνωσης ως ερέθισμα – αντίδραση βασίζεται στα χαρακτηριστικά των ερεθισμάτων που εκπέμπει μια λέξη. Το ερέθισμα είναι αυτό που μας επιτρέπει να αναγνωρίσουμε μια λέξη παρά τον κακό γραφικό της χαρακτήρα ή πιθανές ανορθογραφίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό των διορθωτών κειμένων, οι οποίοι ενδιαφέρονται περισσότερο για τη κατανόηση του κειμένου, παρά για τη λανθασμένη γραφή ή χρήση μιας λέξης που δύσκολα αποσπά τη προσοχή τους.

1.5.2 Η ανάγνωση ως μετάφραση

Η θεωρία της μετάφρασης παραπέμπει στη μετάφραση των γραπτών λέξεων σε αντίστοιχες «ακουστικές», κάτι που επιτυγχάνεται με τον προφορικό λόγο, και με το λεγόμενο υποφωνητικό λόγο – όταν δηλαδή διαβάζουμε από μέσα μας. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται περισσότερο στο ρυθμό διαβάσματος ενός κειμένου, δηλαδή στο πόσο γρήγορα αποκωδικοποιούν οι άνθρωποι το κείμενο. Ο ρυθμός της ανάγνωσης είναι ένα θέμα που σίγουρα επιδέχεται περαιτέρω ανάλυση.

1.5.3 Η ανάγνωση ως επιλεκτική αναζήτηση

Η ανάγνωση ως επιλεκτική αναζήτηση στηρίζεται στην προϋπάρχουσα γνώση του αναγνώστη για το αντικείμενο. Αυτή τη γνώση τοποθετείται σε τρία επίπεδα. Στις συμβάσεις, στην ικανότητα και στο πλαίσιο αναφοράς.

Με τον όρο συμβάσεις, εννοείται η γνώση της γραμματικής, του συντακτικού, και γενικότερα η απλή γνώση των εξωτερικών γνωρισμάτων ενός κειμένου. Η ικανότητα υποδηλώνει την προηγούμενη γνώση του θέματος του κειμένου που διαβάζεται, καθώς επίσης και το πλαίσιο αναφοράς, μέσω του οποίου διευκρινίζεται ο λόγος για τον οποίο γίνεται η ανάγνωση.

1.6 Διδασκαλία – Μέθοδοι ανάγνωσης - Στρατηγικές

Εισαγωγή

Σε αυτό το σημείο θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να σκιαγραφηθεί ο τρόπος ή, καλύτερα, οι τρόποι με τους οποίους τα παιδιά μαθαίνουν να διαβάζουν.

Ο απώτερος σκοπός της διδασκαλίας της ανάγνωσης είναι η ανάπτυξη της ικανότητας των παιδιών να αποκωδικοποιούν τα γραφήματα (γράμματα) του γραπτού λόγου. Η ικανότητα αυτή, όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, εξαρτάται από τη μαθησιακή, αλλά και την αναγνωστική ετοιμότητα, καθώς επίσης και από το κατά πόσο ώριμο είναι ένα παιδί, ώστε να δεχθεί μια τέτοιου είδους γνώση. Με αυτή τη γνώση θα φτάσει στον τελικό στόχο, δηλαδή στην ανάπτυξη ενός αυτόματου ανατακλαστικού μηχανισμού αποκωδικοποίησης των γραφημάτων (γραμμάτων), και ταυτοχρόνως στην κατανόησή τους.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η διαδικασία εκμάθησης της ανάγνωσης είναι, προπάντων, προσωπική υπόθεση του μαθητή, και στη συνέχεια του εκπαιδευτικού. Το παιδί πρέπει να επιθυμεί να μάθει να διαβάζει από μόνο του και αυτό είναι αρκετό για να τραβήξει την προσοχή και το ενδιαφέρον του. Αλλά και ο κάθε εκπαιδευτικός έχει καθήκον να κάνει περισσότερο ενδιαφέρον το μάθημά του, εφευρίσκοντας πράγματα που θα προσελκύουν τους μικρούς μαθητές.

Σε καμιά περίπτωση το να μάθει κανείς ένα εξάχρονο παιδί να διαβάζει για πρώτη φορά, δεν είναι και τόσο εύκολη υπόθεση. Γι' αυτό το λόγο έχουν σχεδιαστεί διάφορα προγράμματα, τα οποία ως στόχο έχουν την εκμάθηση της πρώτης ανάγνωσης.

Ένα τέτοιο πρόγραμμα είναι απαραίτητο να τηρεί και κάποιες προϋποθέσεις. Καταρχήν, πρέπει να υπάρχει σεβασμός στο εξελικτικό στάδιο των παιδιών και να στηρίζεται στις ανάγκες τους. Ανεξάρτητα από τις γνωστικές ικανότητες των παιδιών, θα πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι όλα τα παιδιά έχουν τις βασικές ικανότητες να διαβάσουν. Με λίγα λόγια, δεν είναι σωστό να υπάρχουν διακρίσεις μεταξύ των παιδιών, και ειδικά αυτών που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά στρώματα ή ακόμα και παιδιών που εκ πρώτης όψεως δε φαίνονται να ενδιαφέρονται για τη μάθηση. Στόχος του κάθε δασκάλου είναι να προσελκύσει και αυτούς τους μαθητές. Είναι, επίσης, σημαντικό τα παιδιά να νιώθουν την αγάπη των δασκάλων, αλλά και την υποστήριξή τους σ' αυτή τους τη προσπάθεια. Δεν

πρέπει να ξεχνάμε ότι η γλώσσα και οι διάφορες εκφράσεις της μαθαίνονται περισσότερο με την επικοινωνία και λιγότερο με την εξάσκηση. Τέλος, τα παιδιά θα πρέπει να αισθάνονται ανεξαρτησία σ' αυτό που κάνουν και όχι πίεση, γιατί ένα τέτοιο συναίσθημα πιθανόν θα έχει μη επιθυμητά αποτελέσματα.

Σημαντικός, παράλληλα, παράγοντας, που στοχεύει στα επιθυμητά αποτελέσματα, είναι και το περιβάλλον στο οποίο συνηθίζουν τα παιδιά να βρίσκονται. Ένα τέτοιο περιβάλλον είναι, κυρίως, το σχολείο. Ο σωστός σχεδιασμός, καθώς και η αισθητική μιας τάξης – αίθουσας. Σημαντική, επίσης, είναι και η ύπαρξη μιας βιβλιοθήκης, η οποία θα είναι κατάλληλα διαμορφωμένη, τόσο εσωτερικά, όσο και εξωτερικά, για να υποδεχθεί τους χρήστες της. Η συνεργασία εκπαιδευτικών και βιβλιοθηκονόμων για τη βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος μιας σχολικής τάξης είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών.

1.6.1 Η εκμάθηση της ανάγνωσης – Μέθοδοι

Τα παιδιά μαθαίνουν να διαβάζουν πολύ πριν βρεθούν μπροστά σε μια τυποποιημένη μορφή διδασκαλίας της ανάγνωσης. Ο δάσκαλος της ανάγνωσης βρίσκεται μπροστά σε παιδιά με διάφορα επίπεδα κινήτρων και με διαφορετική προετοιμασία. Μερικά από αυτά δυσκολεύονται ακόμη και να ψελλίσουν μια λέξη που βρίσκεται μπροστά τους. Ο δάσκαλος λοιπόν θα χρησιμοποιήσει πολλές μεθόδους και μέσα, για να τα φέρει σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο επίδοσης.

Οι δοκιμασμένες από το χρόνο προσεγγίσεις είναι οι ακόλουθες: η μέθοδος «δες και πες». Εδώ γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης ολόκληρης της λέξης, αν υποθέσουμε ότι τα περισσότερα παιδιά έρχονται στο σχολείο έχοντας κατά νου κάποιες γνωστές λέξεις, τις οποίες έχουν ήδη διαβάσει από άλλες πηγές, εκτός των βιβλίων, για παράδειγμα στην τηλεόραση, ή σε διάφορες φωτεινές επιγραφές. Αυτή είναι η «φωνηματική» μέθοδος, με την οποία επιχειρείται μια φωνητική προσέγγιση των λέξεων σε σχέση με τους συνδυασμούς των γραφημάτων που τις αποτελούν.

Τέλος, η «ψυχογλωσσική» μέθοδος, η οποία είναι ένα είδος ανάγνωσης που κατά κάποιο τρόπο λύνει προβλήματα, συμπεριλαμβάνοντας τη χρήση συμφραζομένων υπαινιγμών.

Στην ελληνική βιβλιογραφία συναντάμε πολλές μεθόδους διδασκαλίας της ανάγνωσης, πού ίσως να μην έχουν τον ίδιο ορισμό, αλλά πολλές φορές καταλήγουν στο ίδιο συμπέρασμα. Κάποιες από αυτές τις μεθόδους αναφέρονται παρακάτω.

1.6.1.1 Ολική ή Αναλυτική μέθοδος πρώτης ανάγνωσης – Decroly

Η ολική ή αναλυτική μέθοδος πρώτης ανάγνωσης διαδόθηκε κυρίως από τον Decroly γύρω στο 1925 και στηρίχτηκε στη συνέχεια στις εργασίες του Piaget.

Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία η πρώτη ανάγνωση πρέπει να αρχίζει με λέξεις και φράσεις με ολοκληρωμένο νόημα. Η εκμάθηση μεμονωμένων γραμμάτων ή φθόγγων και ο συλλαβισμός δημιουργούν ασάφεια στο μυαλό του μαθητή και πολλές φορές πανικό και τρόμο για το μάθημα της ανάγνωσης.

Η διδακτική μέθοδος του Ντεκρολύ διαχωρίζεται σε περαιτέρω φάσεις: Στην πρώτη φάση διακρίνεται η προπαρασκευή (Δερβίσης, 1998, σ. 63) των μαθητών έτσι, ώστε να προετοιμαστούν από κάθε άποψη, είτε ψυχολογική – κοινωνική είτε γλωσσική – ακουστική, σε σχέση πάντα με τον προφορικό λόγο. Κατά τη δεύτερη φάση επέρχεται ο εμπλουτισμός της γλωσσικής συνείδησης, καθώς και η σύγκριση των λέξεων. Στη συνέχεια γίνεται η ανάλυση των φράσεων - λέξεων καθώς και η συνθετική διαδικασία κατά την οποία οι μαθητές σχηματίζουν με τα γραφήματα συλλαβικές ενότητες. Στην τέταρτη και τελευταία φάση, γίνεται πλέον αξιοποίηση και περαιτέρω ανάπτυξη της αναγνωστικής ικανότητας, στάδιο κατά το οποίο οι μαθητές είναι έτοιμοι να διαβάσουν μικρά κείμενα.

1.6.1.2 Φωνηματική μέθοδος

Η φωνηματική μέθοδος, όπως αναφέρθηκε, συνίσταται στη μεγαλόφωνη εκφώνηση των λέξεων. Η φωνηματική μέθοδος, δικαιολογείται από τη σχολική συνήθεια να μαθαίνουμε ταυτόχρονα την ανάγνωση και τη γραφή (προφέροντας μεγαλόφωνα). Αυτό το σύστημα απαιτεί μια αναλυτική ικανότητα, την οποία το παιδί δεν έχει κανονικά πριν από την ηλικία των επτά ετών.

Παρουσιάζει, όμως, το μειονέκτημα της επιβράδυνσης της ανάγνωσης για πάντα, γιατί κατά την ενηλικίωσή του το παιδί συνοδεύει την ανάγνωση με εσωτερική ομιλία και έναρθρες σχεδιάσεις. Κάτι τέτοιο μπορεί να διορθωθεί με ασκήσεις γρήγορης ανάγνωσης.

1.7 Ο ρόλος του σχολείου και της οικογένειας στην εκμάθηση της ανάγνωσης

Ένα σχολικό πρόγραμμα πρέπει να θέτει μια σειρά από δεξιότητες και δραστηριότητες που θα ευνοούν την ανάγνωση. Ανώτερος σκοπός αυτού του προγράμματος θα είναι ο μαθητευόμενος αναγνώστης να μάθει να διαβάζει ένα ολόκληρο κείμενο.

Σ' αυτό συμβάλλει, όπως έχει ήδη ειπωθεί, η καλή προετοιμασία του μαθητή, αλλά και το ενδιαφέρον του γι' αυτό που πρόκειται να κάνει. Η αναγνωστική ετοιμότητα του κάθε μαθητή εξαρτάται από τον ίδιο, το ενδιαφέρον του όμως για μάθηση εξαρτάται και από τους δασκάλους του. Το δυσκολότερο μέρος της διδασκαλίας της ανάγνωσης είναι να καταλάβουν τα παιδιά ότι το να μάθουν να διαβάζουν αξίζει τον κόπο κι ακόμη ότι η ανάγνωση προσφέρει ανταμοιβές. Μερικά παιδιά δεν μαθαίνουν ποτέ ότι η προσπάθεια αξίζει, με αποτέλεσμα να μη μαθαίνουν ποτέ να διαβάζουν αποτελεσματικά.

Προτού όμως ρίξουμε το βάρος όλων των ευθυνών στους μαθητευόμενους αναγνώστες, ίσως θα πρέπει να συζητηθεί και ο ρόλος των γονιών. Ο ρόλος των γονέων είναι να κάνουν το παιδί να πιστέψει ότι η ανάγνωση είναι κάτι που αξίζει τον κόπο, ότι είναι ευχαρίστηση, ότι η μόρφωση βρίσκεται μέσα στις δυνατότητές του και ότι του προσφέρει τα

μέσα να χαρεί και να επιτύχει. Πολλοί γονείς, βέβαια, προσπαθούν να βοηθήσουν τα παιδιά τους, χωρίς όμως να γνωρίζουν το σωστό τρόπο.

Η συνεργασία ανάμεσα στο σχολείο και στην οικογένεια είναι, ωστόσο, απαραίτητη για επιτυχημένα αποτελέσματα. Είναι δύσκολο για το σχολείο να τροφοδοτήσει τα παιδιά με γνώσεις και δεξιότητες, αν οι προσπάθειες αυτές δεν υποστηριχθούν από μια οικογένεια που τις εκτιμά και τις επεκτείνει (Γιαννικοπούλου, 2002, σ. 86).

Δεν πρέπει να ξεχνάμε και την ύπαρξη της σχολικής βιβλιοθήκης, αλλά και τη συνεργασία του βιβλιοθηκαρίου, ο οποίος είναι πρόθυμος να βοηθήσει πληροφοριακά δασκάλους, γονείς και μαθητές. Στόχος μιας βιβλιοθήκης είναι να ικανοποιήσει ακόμη και τα πιο απαιτητικά παιδιά, παρέχοντάς τους μια μεγάλη ποικιλία βιβλίων και άλλων μέσων, όπως εικονογραφικό υλικό βιντεοταινίες, μουσική, κασέτες με ηχογραφημένα κείμενα, ατομικούς ηλεκτρονικούς υπολογιστές με διακριτικό τρόπο, ώστε να μην τους δημιουργείται το αίσθημα της υπερφόρτωσης από υποχρεώσεις.

Η βιβλιοθήκη πλησιάζει τους αναγνώστες της. Τα παιδιά που χαρακτηρίζονται ως ενεργητικοί αναγνώστες, αυτά δηλαδή που αγαπούν το διάβασμα, πλησιάζουν τις βιβλιοθήκες, σε αντίθεση με τα παιδιά – παθητικούς αναγνώστες, τα οποία αντιμετωπίζουν με παθητικό τρόπο τα βιβλία. Όποτε εφαρμόστηκε αυτή η μορφή εμπύχωσης, διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά που πίστευαν ως τότε ότι δεν τους άρεσε το διάβασμα, άρχισαν σιγά σιγά να κινούνται προς τα βιβλία και, τελικά, κατέληξαν να επισκέπτονται συχνά τη βιβλιοθήκη.

1.8 Η σημασία της ανάγνωσης

Η εκμάθηση της ανάγνωσης δεν πρέπει να θεωρηθεί πως διεξάγεται αποκλειστικά μέσα στα πλαίσια του σχολείου. Η σημασία της, εξάλλου, είναι πολύ μεγάλη. Εκτός από την ανεξάρτητη σκέψη που αναπτύσσει ένα παιδί διαβάζοντας ένα βιβλίο και τη φαντασία που μπορεί να χρησιμοποιήσει, η ικανότητα της ανάγνωσης ενός βιβλίου μπορεί να θεωρηθεί μια αξιοπρεπής και καταξιωμένη συνήθεια από τα μικρά παιδιά που δεν ξέρουν ακόμη να διαβάζουν.

Είναι, επίσης, σημαντικό για το παιδί - μελλοντικό αναγνώστη - το κύρος που προσδίδει η αναγνωστική διαδικασία στο οικογενειακό του περιβάλλον.

Όταν το νήπιο δει το γονιό του να διαβάζει, θεωρεί ότι πρόκειται για μια πράξη ίσως αυτονόητη, αλλά και ευχάριστη, και είναι πολύ πιθανό να προσπαθήσει να κάνει το ίδιο.

1.9 Η προσφορά της ανάγνωσης

Πέρα από τη γλωσσική ανάπτυξη, στην οποία συνεισφέρει σημαντικά η ανάγνωση, καλλιεργούνται επίσης και άλλες ικανότητες που, πολλές φορές, θεωρούνται στον άνθρωπο δεδομένες.

Η ανάπτυξη της προσωπικότητας είναι ίσως μια από τις σπουδαιότερες προσφορές της ανάγνωσης. Ένα λογοτεχνικό έργο μπορεί να επιδράσει καθοριστικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του μικρού παιδιού. Η ταύτιση με τους χαρακτήρες μιας ιστορίας δίνει στο παιδί την ευκαιρία να κατανοήσει τα συναισθήματα των άλλων, που ίσως να είναι όμοια ή εντελώς διαφορετικά από τα δικά του. Τα παιδικά αναγνώσματα συνεισφέρουν αποτελεσματικά στο μυαλό και στην ψυχή του μικρού αναγνώστη, αφού τον βοηθούν να αντιληφθεί συναισθήματα, να ξεπεράσει ίσως κάποια δικά του προβλήματα ή να περιορίσει κάποιες παρορμητικές ενέργειες που απορρέουν από συναισθήματα μη λογικά.

Εκτός από τα μυθιστορήματα και τις ιστοριούλες, υπάρχουν και αναγνώσματα που αφορούν τη φυσική ανάπτυξη του ανθρώπινου σώματος και θεωρούνται επιστημονικού περιεχομένου. Είναι γραμμένα με τέτοιο τρόπο, ώστε να δίνουν τη δυνατότητα στο μικρό αναγνώστη να κατανοεί εύκολα τις λειτουργίες του ανθρώπινου σώματος.

Όλα αυτά συμβάλλουν στη γνωστική και διανοητική ανάπτυξη του παιδιού, αφού έτσι ωριμάζει και χρησιμοποιεί τα εξωσχολικά βιβλία ως βοηθήματα για την ανάπτυξη της νοημοσύνης και της σκέψης του.

1.10 Παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν το βαθμό κατανόησης του αναγνώστη

Εισαγωγή

Το πρώτο επίπεδο στη διαδικασία της εκμάθησης της αναγνωστικής δεξιότητας είναι η αποκωδικοποίηση του μηνύματος. Το δεύτερο επίπεδο της αναγνωστικής δραστηριότητας, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι η κατανόηση του μηνύματος του κειμένου, η ανακάλυψη δηλαδή του σημασιολογικού περιεχομένου του μηνύματος. Η τεχνική της αποκωδικοποίησης και, ιδιαίτερα, η κατανόηση του μηνύματος, όμως, δεν αρκούν για την ολοκλήρωση της αναγνωστικής συμπεριφοράς. Για την ολοκλήρωσή της χρειάζεται να μάθει ο αναγνώστης να υιοθετεί κριτική στάση απέναντι στο περιεχόμενο του μηνύματος. Να φτάσει δηλαδή σε σημείο να μπορεί να επικοινωνεί με το συγγραφέα του μηνύματος – κειμένου. Με αυτό τον τρόπο ο αναγνώστης δε θα γίνει παθητικός αποδέκτης των πληροφοριών που δέχεται. Θα είναι ικανός να τις αποδεχθεί ή και να τις απορρίψει, αν αυτό είναι απαραίτητο.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν το βαθμό κατανόησης της ανάγνωσης διακρίνονται: α) σ' αυτούς που αναφέρονται στον αναγνώστη, δηλ. φυσική και αισθητηριακή κατάσταση, λεξιλογικός πλούτος, γνωστικές και διανοητικές ικανότητες, ανάγκες, ενδιαφέροντα, μνήμη, συναισθηματική κατάσταση, β) σ' αυτούς που αναφέρονται στο κείμενο – μήνυμα δηλ. τυπογραφική παρουσίαση, λεξιλόγιο, γραμματική και συντακτική δομή, συναισθηματικός τόνος και, γ) σ' αυτούς που έχουν σχέση με το περιβάλλον όπου εκτυλίσσεται η αναγνωστική δραστηριότητα, δηλ. φωτισμός, αερισμός, θερμοκρασία, διακόσμηση κτλ. Οι παράγοντες αυτοί βρίσκονται σε δυναμική αλληλεπίδραση, πράγμα που κάνει δύσκολο τον προσδιορισμό της επίπτωσης που ασκεί ο καθένας ξεχωριστά στην αποτελεσματικότητα της ανάγνωσης. Όλοι αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν σημαντικά τον αναγνώστη και ευκολύνουν ή δυσχεραίνουν την κατανόηση, συγκράτηση και χρησιμοποίηση των νοημάτων και ιδεών του κειμένου.

Πριν προχωρήσουμε αναλυτικότερα στους παράγοντες που επηρεάζουν το βαθμό κατανόησης του αναγνώστη, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η αναγνωστική δραστηριότητα εμπεριέχει πάντα κάποιο στόχο. Από την ανάγνωση εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η κατανόηση του σημασιολογικού περιεχομένου ενός κειμένου. Οι μαθητές καλούνται να διαβάζουν, στο σπίτι ή στο σχολείο, χωρίς να ξέρουν γιατί διαβάζουν. Ο στόχος της ανάγνωσης

δεν τους ανακοινώνεται και εκείνοι έχουν την εντύπωση ότι διαβάζουν για να μη βρίσκονται σε απραξία. Όταν ο μαθητής αγνοεί τους στόχους της ανάγνωσης, θα προσπαθήσει απλά να αποστηθίσει το κείμενο, χωρίς να καταλάβει πραγματικά τι είναι αυτό που διαβάζει. Αντίθετα, όταν ο μαθητής γνωρίζει ποιοι είναι οι στόχοι της αναγνωστικής δραστηριότητας, τότε εργάζεται με σύστημα και συγκεντρώνει την προσοχή του στα πληροφοριακά στοιχεία ενός κειμένου, με σκοπό να τα μάθει, κατανοώντας τα.

1.10.1 Τυπογραφική παρουσίαση του κειμένου

Η κατανόηση ενός οποιουδήποτε κειμένου εξαρτάται από το βαθμό της αναγνωσιμότητάς του. Από το κατά πόσο, δηλαδή, μπορεί ο αναγνώστης να διακρίνει εύκολα τα νοήματα του κειμένου. Σημαντικό, λοιπόν, ρόλο σ' αυτή τη διαδικασία διαδραματίζει και η τυπογραφική παρουσίαση του κειμένου. Το μέγεθος των σειρών, η μορφή και το μέγεθος των στοιχείων, το χρώμα του μελανιού, ακόμα και οι εικονογραφήσεις είναι παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την εύκολη ή δύσκολη διεξαγωγή της ανάγνωσης ενός κειμένου. Αυτό ισχύει ειδικά για τους μαθητευόμενους αναγνώστες, οι οποίοι πρέπει σίγουρα να βρίσκουν κάτι ελκυστικό στη διαδικασία της ανάγνωσης για να ασχοληθούν μ' αυτή.

1.10.2 Το λεξιλόγιο του κειμένου

Για τους αρχάριους αναγνώστες η κατανόηση των λέξεων ενός κειμένου είναι μια σημαντική προϋπόθεση. Γι' αυτό το λόγο, το λεξιλόγιο θα πρέπει να είναι απλό, με συνηθισμένες λέξεις ή φράσεις και όχι δυσκολονόητο και δυσκολοπρόφερτο.

1.10.3 Η γραμματική και συντακτική δομή του κειμένου

Σημαντικό ρόλο, επίσης, για τη κατανόηση ενός κειμένου παίζει και η γραμματική δομή και ο τρόπος παράθεσης των συντακτικών στοιχείων.

Μια πρόταση για να είναι σωστά γραμματικά δομημένη δεν θα πρέπει να είναι πολύ μεγάλη, ούτε να περιλαμβάνει πολλά πληροφοριακά στοιχεία, αλλά να περιέχει λέξεις λειτουργικές (Βάμβουκας, 1984, σ. 29) όπως είναι τα άρθρα, οι σύνδεσμοι, οι προθέσεις, τα επιφωνήματα, που διευκολύνουν την κατανόηση του κειμένου, και λιγότερο επίθετα, ουσιαστικά και αντωνυμίες.

Το ίδιο συμβαίνει και με τη συντακτική δομή του κειμένου. Οι προτάσεις θα πρέπει να είναι απλά διατυπωμένες με την κανονική σειρά. (Υποκείμενο – Ρήμα – Αντικείμενο).

1.10.4 Ο βαθμός επάρκειας στην ανάγνωση και η πνευματική υποδομή του αναγνώστη

Η δεκτικότητα του αναγνώστη προς ένα κείμενο έχει σχέση καταρχάς με τη συχνότητα που διαβάζει και με το είδος των αναγνωσμάτων. Για παράδειγμα, ένα παιδί μπορεί να διαβάσει ένα αφηγηματικό κείμενο και να το καταλάβει. Δε μπορεί όμως να διαβάσει ένα κείμενο επιστημονικού περιεχομένου και αυτό συμβαίνει, γιατί το παιδί δεν είναι ίσως προετοιμασμένο για μια τέτοιου είδους ανάγνωση. Στη λύση αυτού του «προβλήματος» συμβάλλει η διδασκαλία της ανάγνωσης, η οποία πρέπει να υφίσταται σε όλη τη διάρκεια της μαθητείας του παιδιού στο σχολείο.

Η κατανόηση των κειμένων έχει άμεση σχέση, επίσης, με την πνευματική υποδομή του αναγνώστη, με τις αναγνωστικές δηλαδή εμπειρίες που έχει αποκομίσει και με τη γενικότερη διανοητική του ανάπτυξη. Σ' αυτό συμβάλλει, βέβαια και ο σωστός χρόνος ανάγνωσης ενός βιβλίου. Καθήκον, λοιπόν, των δασκάλων, αλλά και των βιβλιοθηκαρίων είναι να προτείνουν στους μαθητές τα σωστά βιβλία στην κατάλληλη ηλικία.

1.11 Παράγοντες που επηρεάζουν την αναγνωστική ικανότητα

1.11.1 Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές είναι πλέον απαραίτητο εργαλείο διδασκαλίας στα σχολεία σήμερα. Είναι αλήθεια ότι αυτά τα συστήματα μάς παρέχουν ένα μεγάλο αριθμό δυνατοτήτων. Πρέπει όμως να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί με τα νέα αυτά συστήματα, τα οποία μας προσφέρουν έτοιμη πληροφόρηση. Το σίγουρο όμως είναι ότι δεν αποτελούν τον ιδανικότερο τρόπο για να μάθουμε ανάγνωση. Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής δεν είναι ικανός να αντικαταστήσει την παραδοσιακή ανάγνωση, το βιβλίο και το δάσκαλο.

Η εκμάθηση της ανάγνωσης μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να οδηγήσει στο αντίθετο αποτέλεσμα, δηλαδή στην αγραμματοσύνη. Σίγουρα ο ηλεκτρονικός υπολογιστής είναι ο πιο αποτελεσματικός και ικανοποιητικός τρόπος για τη συγκέντρωση πληροφοριών. Όπως είπαμε όμως, κάτι τέτοιο θα μπορούσε να είναι επικίνδυνο. Η επικινδυνότητα μειώνεται στον εγγράμματο, διότι αυτός γνωρίζει τους περιορισμούς, μπορεί να αποφύγει τον κίνδυνο και είναι ικανός να ξεχωρίσει ποια πληροφορία είναι ασφαλής και ποια όχι.

Από την άλλη πλευρά, και τα βιβλία μπορούν να μας οδηγήσουν σε μια πληθώρα πληροφοριών, αφού η ανάγνωση ενός βιβλίου μας οδηγεί σε ένα άλλο βιβλίο και αυτό με τη σειρά του σε μια αλυσίδα βιβλιογραφιών. Ο χειρισμός του ηλεκτρονικού υπολογιστή δε μπορεί να υποκαταστήσει το διάβασμα.

Οι καινούργιες τεχνολογίες έχουν δημιουργήσει νέα κίνητρα για την ανάγνωση βιβλίων. Η επανεμφάνιση των γνωστών θεατρικών έργων και μυθιστορημάτων στη μικρή και μεγάλη οθόνη τα έκαναν πιο γνωστά στο ευρύ κοινό και προκάλεσαν τη μεγαλύτερη ζήτησή τους στις βιβλιοθήκες και τα βιβλιοπωλεία.

1.11.2 Η τηλεόραση - κινηματογράφος

Η τηλεόραση είναι ένα από τα κυρίαρχα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Μπορούμε, βεβαίως να διακρίνουμε αρνητικά και θετικά στοιχεία, όσον αφορά το ρόλο της ως μέσο διαπαιδαγώγησης παιδιών και εφήβων.

Όλοι αναγνωρίζουμε ότι η τηλεόραση είναι ένα μέσο που μας επιτρέπει να επικοινωνήσουμε μεταξύ μας μέσα από τις διάφορες πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές, επιστημονικές και άλλες εκπομπές που προβάλλονται. Βέβαια, δε λείπουν και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν όχι μόνο τους μεγάλους, αλλά και τους μικρότερους τηλεθεατές. Καλό θα είναι να προωθούνται τα προγράμματα που αφορούν τους μικρούς μαθητές και να αποτελούν θέμα συζήτησης μεταξύ τους. Έτσι διευρύνεται η επικοινωνία, αλλά και η γλώσσα, με την έννοια της γλωσσικής ικανότητας και δεξιότητας. Παράλληλα, είναι γνωστό πως η τηλεόραση, όπως και τα περισσότερα μέσα μαζικής επικοινωνίας, είναι μέσο διαφήμισης μιας μεγάλης γκάμας προϊόντων. Υπάρχουν όμως και εκπομπές, όχι ιδιαίτερα γνωστές στο ευρύ κοινό, οι οποίες ως σκοπό έχουν την προώθηση και διαφήμιση βιβλίων.

Ο κινηματογράφος θα λέγαμε ότι είναι ένα από τα μέσα επικοινωνίας, το οποίο ίσως προσφέρει τα θετικότερα αποτελέσματα. Πολλά κινηματογραφικά, αλλά και θεατρικά έργα, έχουν βασιστεί στην ανάγνωση αξιολογών λογοτεχνικών δημιουργημάτων. Γι' άλλη μια φορά λοιπόν βλέπουμε πως η ανάγνωση και το βιβλίο διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο στη ζωή μας.

1.11.3 Η οικογένεια

Ο ρόλος της οικογένειας στις σχολικές δραστηριότητες και ιδιαίτερα στην εκμάθηση της ανάγνωσης είναι ίσως ο σημαντικότερος για τους μαθητές, ακόμα και πριν από το σχολείο.

Οι γονείς είναι υπεύθυνοι για τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους, πριν αυτά φοιτήσουν στις πρώτες τάξεις του δημοτικού. Σχετικές έρευνες έχουν αποδείξει ότι τα παιδιά που έχουν μάθει να διαβάζουν πριν το σχολείο έχουν καλύτερες επιδόσεις και πολύ νωρίτερα απ' ό,τι τα άλλα παιδιά που ξεκινούν την ανάγνωση στο σχολείο. Γι' αυτό οι γονείς πρέπει να

φροντίζουν να προσφέρουν ένα πλούσιο αναγνωστικό περιβάλλον στα παιδιά τους στο σπίτι, έτσι ώστε να ενισχύσουν τις προαναγνωστικές τους εμπειρίες.

Αυτό θα επιτευχθεί μέσω της προσφοράς βιβλίων, τα οποία θα κινήσουν τα αναγνωστικά ενδιαφέροντα των παιδιών. Τα βιβλία αυτά θα πρέπει να είναι διαφορετικού περιεχομένου το καθένα, έτσι ώστε οι μικροί μαθητές να αποκτήσουν πολλές εμπειρίες, γνώσεις, να αναπτύξουν τη προσωπικότητά τους, αλλά και την κριτική σκέψη και να συνειδητοποιήσουν τον επικοινωνιακό ρόλο της γραπτής γλώσσας. Η εικονογράφηση, παράλληλα, παίζει σημαντικό ρόλο στα παιδικά βιβλία, γιατί διευρύνει τη φαντασία των μικρών παιδιών και γιατί τα παιδιά προσελκύονται ιδιαίτερα από την εικόνα.

Παράλληλα, οι γονείς, για να καταφέρουν να διδάξουν κάποιες στρατηγικές ανάγνωσης, θα μπορούσαν να διαβάζουν ή και να αφηγούνται διάφορες ιστοριούλες. Αυτό, όμως που έχει μεγαλύτερη σημασία είναι να δείχνουν οι ίδιοι ενδιαφέρον για το βιβλίο, διαβάζοντας εφημερίδες, περιοδικά και βιβλία, δίνοντας έτσι στα παιδιά να καταλάβουν ότι το διάβασμα δεν είναι μόνο μια σχολική δραστηριότητα, και έτσι πετυχαίνοντας τη μίμηση από τα παιδιά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΠΙΔΕΞΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Εισαγωγή

Η εγγραμματοσύνη είναι ένα από τα κυριότερα προσόντα του ανθρώπου. Πρόκειται για μια γνωστική ικανότητα που αφορά τη γραφή και την ανάγνωση των λέξεων αφενός, και αφετέρου μια κοινωνικά προσανατολισμένη διαδικασία που σχετίζεται με τη παραγωγή και επεξεργασία μηνυμάτων. Η απόκτηση της εγγραμματοσύνης είναι παρόμοια σε όλες τις αλφαβητικές γλώσσες.

2. Μοντέλα εγγραμματοσύνης

Τα μοντέλα που έχουν προταθεί σχετικά με την ανάπτυξη της εγγραμματοσύνης διακρίνονται σε **δομικά** και **αναπτυξιακά** και επικεντρώνονται κυρίως στη διερεύνηση της ανάγνωσης.

Ένα από τα πιο σημαντικά δομικά μοντέλα, για την απόκτηση της εγγραμματοσύνης, είναι το μοντέλο που προτάθηκε από τους Morton και Patterson (1980), γνωστό ως μοντέλο των δύο καναλιών, που βασίζεται αποκλειστικά στους επιδέξιους αναγνώστες. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, οι λέξεις μπορούν να διαβαστούν μέσω ενός άμεσου λεξικού καναλιού – ανάλυσης ολόκληρων λέξεων, ή μέσω ενός έμμεσου υπο-λεξικού καναλιού – φωνολογικής ανάλυσης. Σύμφωνα με έρευνες που έγιναν σε ενήλικες επιδέξιους αναγνώστες, βρέθηκε ότι αυτοί χρησιμοποιούν το άμεσο λεξικό κανάλι, όταν διαβάζουν, και το έμμεσο υπολεξικό κανάλι για την ανάγνωση άγνωστων λέξεων.

Σύμφωνα με τους March, Friedman, Welch και Desberg (1981), η απόκτηση της ανάγνωσης περιλαμβάνει τέσσερα στάδια, α) το γλωσσικό μάντεμα, β) τη διάκριση και δικτυακό μάντεμα, γ) τη σειριακή αποκωδικοποίηση και δ) την ιεραρχική αποκωδικοποίηση (στάδια τα οποία έχουν αναφερθεί και στο πρώτο κεφάλαιο αναλυτικά).

Η θεωρία της Frith (1985) για την απόκτηση της ανάγνωσης και, συγκεκριμένα, της επιδέξιας ανάγνωσης, περιλαμβάνει τη λογογραφική (Αϊδίνης, 2001), την αλφαβητική και την ορθογραφική στρατηγική.

Όσον αφορά τη λογογραφική στρατηγική, τα παιδιά μπορούν αμέσως να αναγνωρίσουν άγνωστες λέξεις, πιθανώς με τη χρήση έντονων γραφικών χαρακτηριστικών.

Το παιδί αποκτά την αλφαβητική στρατηγική αρχικά στη γραφή και αργότερα στην ανάγνωση. Εδώ χρησιμοποιούνται οι αντιστοιχίες ανάμεσα στα γραφήματα και τα φωνήματα.

Η ορθογραφική στρατηγική συνίσταται στην άμεση ανάλυση των λέξεων σε ορθογραφικές μονάδες, χωρίς φωνολογική μετατροπή.

2.1 Ο ορισμός του επιδέξιου αναγνώστη

Τι είναι αυτό, όμως, που μαθαίνουν τα παιδιά, όταν μαθαίνουν να διαβάζουν; Και τι ακριβώς εννοούμε, όταν μιλάμε για επιδέξιους αναγνώστες; Απλές απαντήσεις δε μπορούν να δοθούν. Ένας λόγος για τον οποίο οι αναγνώστες ονομάζονται επιδέξιοι, είναι η ικανότητά τους να προσαρμόζουν τις αναγνωστικές τους στρατηγικές τόσο στο είδος της πληροφορίας, την οποία διαβάζουν, όσο και στο είδος της πληροφορίας, την οποία ελπίζουν ότι θα αποκτήσουν απ' αυτό. Από τη μια πλευρά, μια ιστορία σε εφημερίδα, ένα απλό μυθιστόρημα, ένα άρθρο σε ένα επιστημονικό περιοδικό επιζητούν διαφορετικά πρότυπα διαβάσματος. Από την άλλη, όμως, η ανάγνωση ενός άρθρου εφημερίδας με σκοπό τη συγκέντρωση σε αυτό το άρθρο αποτελεί μια διαφορετική δραστηριότητα. Οι επιδέξιοι αναγνώστες είναι οι άνθρωποι που λαμβάνουν την πληροφορία που θέλουν από ένα κείμενο γρήγορα και αποτελεσματικά.

Ωστόσο, παράλα τα προσόντα που χαρακτηρίζουν τους επιδέξιους αναγνώστες, ένας από τους πιο σημαντικούς τους στόχους είναι να κατανοήσουν αυτό που διαβάζουν. Για παράδειγμα, όταν διαβάζει ένα άρθρο ή ένα βιβλίο, ο αναγνώστης προσπαθεί να ανακαλύψει με τι μοιάζει ή με τι θα μπορούσε να μοιάζει ο κόσμος, αν το κείμενο ήταν αληθινό.

Στην προσπάθεια να γίνει μια περιγραφή της ψυχολογικής πλευράς, η οποία καθορίζει την ικανότητα των ενηλίκων επιδέξιων αναγνωστών, θα ξεκινήσουμε διερευνώντας τον τρόπο, με τον οποίο οι επιδέξιοι αναγνώστες κινούν τα μάτια τους σε μια σελίδα του κειμένου και στη συνέχεια πώς ομαδοποιούν τις λέξεις σε φράσεις, πώς προκύπτει η σημασία αυτών των λέξεων ή φράσεων, και πώς προκύπτει γενικότερα η σημασία ολόκληρου του κειμένου από αυτές τις φράσεις και προτάσεις.

2.2 Πως μπορεί να γίνει κάποιος επιδέξιος αναγνώστης

2.2.1 κινήσεις ματιών

Οι επιδέξιοι αναγνώστες όταν αντλούν τη πληροφορία από ένα κείμενο έχουν την ικανότητα να βλέπουν διαφορετικά μέρη του κειμένου ταυτοχρόνως. Για να το πετύχουν αυτό, χρησιμοποιούν τις κινήσεις των ματιών τους, σαρώνοντας όλο το κείμενο. Δεν γνωρίζουν, ωστόσο, τον τρόπο, με τον οποίο τα μάτια τους κινούνται σε όλο το πλάτος της σελίδας, και μάλιστα πιστεύουν πως αυτές οι κινήσεις είναι ομαλές. Και όμως δεν είναι. Αν παρατηρήσει κανείς τα μάτια ενός ανθρώπου όταν διαβάζει, θα δει ότι κινούνται με αργό ρυθμό και με παύσεις, με διάρκεια περίπου ενός ογδού του δευτερολέπτου.

Οι κινήσεις αυτές των ματιών μας – από αριστερά προς τα δεξιά – ονομάζονται και βαλλιστικές κινήσεις. Βαλλιστικές είναι οι κινήσεις, οι οποίες είναι ολοκληρωτικά σχεδιασμένες, πριν ακόμη εκτελεσθούν.

Η θεωρία της κίνησης των ματιών μας είναι γνωστή ως *οφθαλμοκίνηση*. Τα χαρακτηριστικά που διέπουν τις οφθαλμικές κινήσεις απεικονίζουν το βαθμό επάρκειας του αναγνώστη (Στασινός, 1993, σ. 130). Σύμφωνα με τον καθηγητή Παυλίδη, «η οφθαλμοκίνηση και η ανάγνωση αναπτύσσονται παράλληλα, ενώ η οφθαλμοκίνηση αποτελεί την πλέον ενδεδειγμένη μέθοδο μελέτης των συστατικών της ανάγνωσης, ιδιαιτέρως διότι κατά τη διάρκειά της ο έλεγχος της οφθαλμοκίνησης γίνεται ασυνείδητα. Η οφθαλμοκίνηση αντικατοπτρίζει τον τρόπο λειτουργίας ή δυσλειτουργίας του εγκεφάλου και δεν έχει σχέση με την ποιότητα της όρασης» (Teflioudi and Pavlidis, 2004).

2.2.2 Αναγνώριση λέξεων

Σχετικά με το θέμα της αναγνώρισης των λέξεων, συναντάμε τον όρο «νοητικό λεξικό», (mental lexicon), στο οποίο μπορούμε να βρούμε ακριβώς ό,τι βρίσκουμε και σε ένα έντυπο λεξικό. Το νοητικό λεξικό περιέχει πληροφορίες σχετικά με την προφορά των λέξεων, τη χρήση

τους ως ρημάτων, ως επιθέτων, προθέσεων, τη σημασία τους κτλ. Ωστόσο, υπάρχουν δύο σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα νοητικά και στα έντυπα λεξικά. Αρχικά, η οργάνωση και των δύο είναι εντελώς διαφορετική. Τα έντυπα λεξικά είναι οργανωμένα αλφαβητικά. Το νοητικό λεξικό είναι οργανωμένο με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους, κάτι που δεν είναι εφικτό στην έντυπη μορφή.

Η δεύτερη διαφορά αυτών των δύο λεξικών είναι ο λόγος για τον οποίο χρησιμοποιούνται κάθε φορά. Συνήθως συμβουλευόμαστε ένα έντυπο λεξικό, όταν ξέρουμε την ακριβή σημασία ή την ακριβή χρήση μιας λέξης. Γνωρίζουμε δηλαδή περίπου τι πρέπει να ψάξουμε, χωρίς να χαθούμε στις άπειρες ερμηνείες που μια λέξη μπορεί να έχει. Το νοητικό λεξικό, από την άλλη, το συμβουλευόμαστε σχεδόν πάντα. Φυσικά, γνωρίζουμε τη σημασία των περισσότερων λέξεων που διαβάζουμε, αλλά πολλές φορές η σημασία τους μέσα στο κείμενο εκφράζει κάτι άλλο από αυτό που γνωρίζουμε. Αρχικά, λοιπόν, επεξεργαζόμαστε στο μυαλό μας τη λέξη που έχουμε και στη συνέχεια επιβεβαιώνουμε την ορθογραφία της από το έντυπο λεξικό.

Το νοητικό λεξικό του καθενός από εμάς διαθέτει δυο είδη διαδικασιών, που μας επιτρέπουν να εξηγήσουμε τις ιδιότητες της κάθε λέξης στο μυαλό μας. Μια απ' αυτές τις διαδικασίες είναι η χρήση των **ανιχνευτών λέξεων – word detectors**. Ο ανιχνευτής λέξεων είναι ένα τέχνασμα που χρησιμοποιείται για την ανεύρεση ιδιαίτερων λέξεων. Κάθε άτομο έχει έναν ανιχνευτή λέξης για κάθε λέξη που γνωρίζει, έτσι, ο ανιχνευτής λέξης δίνει τη δυνατότητα να αντιληφθούμε κατά πόσον η λέξη που γνωρίζουμε είναι παρόμοια με τη λέξη που υπάρχει ήδη στο νοητικό μας λεξικό.

Η δεύτερη διαδικασία του νοητικού μας λεξικού είναι η **έρευνα**. Έρευνα είναι η λεπτομερής εξέταση ενός συνόλου πιθανών σημασιών για τη ταυτότητα της λέξης. Το σύνολο αυτών των πιθανών σημασιών μπορεί να προέρχεται από διαφορετικές κατευθύνσεις. Μια τέτοια έρευνα μπορεί να είναι και η οπτική παρουσίαση και περιγραφή μιας λέξης και στη συνέχεια η διερεύνηση κατά πόσο ταιριάζει αυτή η περιγραφή με τη λέξη η οποία υπάρχει στο νοητικό μας λεξικό.

Ένας άλλος τρόπος αναγνώρισης των λέξεων θα μπορούσε να είναι και η ορθογραφία τους. Παρόλα αυτά, πειραματικές έρευνες έχουν δείξει πως οι λέξεις δεν αναλύονται από γράμμα σε γράμμα. Από την άλλη, υπάρχουν ασαφείς ή διφορούμενες λέξεις, οι οποίες δημιουργούν προβλήματα στον αναγνώστη. Σε αυτή τη περίπτωση, αν υπάρχουν δυο ή περισσότερες έννοιες μιας λέξης σε ένα λεξικό, ίσως είναι εύκολο να

καταλάβουμε ποια απ' όλες θα χρησιμοποιήσουμε, σύμφωνα με τη βοήθεια των συμφραζομένων.

Χαρακτηριστικό των επιδέξιων αναγνωστών είναι να προσδιορίζουν τις άγνωστες γι' αυτούς λέξεις φωνολογικά, δηλαδή εκφωνώντας τις. Ωστόσο, δεδομένου ότι ο φωνολογικός προσδιορισμός της λέξης είναι χαρακτηριστικό των επιδέξιων αναγνωστών, αυτό τότε διαδραματίζεται πολύ πιο γρήγορα και σιωπηλά απ' ό,τι στα μικρά παιδιά που πρωτομαθαίνουν ανάγνωση.

2.2.3 Μνήμη

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των επιδέξιων αναγνωστών είναι και η χωρητικότητα της μνήμης τους. Στην αγγλική ορολογία αυτό το είδος της μνήμης το οποίο χρησιμοποιείται για τη προσωρινή αποθήκευση πληροφοριών, ονομάζεται «working memory» - εργαζόμενη μνήμη. Η χωρητικότητα αυτής της μνήμης είναι γνωστό πως είναι αρκετά μικρή. Ωστόσο, ένας τρόπος για να εξασκηθούμε στην αποθήκευση περισσότερων πληροφοριών είναι να διαβάζουμε άσχετες μεταξύ τους προτάσεις και να προσπαθούμε να αποστηθίσουμε την τελευταία λέξη από κάθε πρόταση. Αυτό θα βοηθήσει ιδιαίτερα στην αναγνωστική μας ικανότητα.

2.3 Μοντέλα ανάγνωσης

Όπως είδαμε, μια αρκετά μεγάλη σειρά από ψυχολογικές διαδικασίες συμβάλλουν στο επιδέξιο διάβασμα. Το ερώτημα είναι πώς θα συγκεντρώσουμε όλες αυτές τις διαδικασίες, ώστε να τις χρησιμοποιήσουμε μαζί. Ή πώς θα δημιουργήσουμε ένα μοντέλο ανάγνωσης, το οποίο θα συνδυάζει όλες τις παραπάνω διαδικασίες. Είναι προφανές ότι όσα περισσότερα πράγματα ανακαλύπτουμε για την ανάγνωση, τόσο πιο φανερό και προσιτό θα γίνεται για εμάς ένα μοντέλο, το οποίο ίσως θα είναι αρκετά περίπλοκο. Ο παραπάνω ισχυρισμός βέβαια αποδεικνύεται και από το γεγονός πως πολλά πρότυπα ανάγνωσης έχουν χρησιμοποιηθεί από τα παλαιότερα χρόνια, ωστόσο σήμερα δεν είναι και τόσο αποδεκτά. Παράλληλα, πολλά από τα σημερινά μοντέλα ανάγνωσης δεν καλύπτουν όλες τις όψεις του

διαβάσματος. Συγκεκριμένα, πολλά απ' αυτά δεν αγγίζουν καθόλου τη θεωρία της οφθαλμοκίνησης ή το υψηλό επίπεδο διαδικασίας που απαιτείται για να εξαχθεί μια πληροφορία από ένα κείμενο.

2.4 Η λεξική διαδικασία στο επιδέξιο διάβασμα

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της ανάγνωσης είναι και η συμβολή των λέξεων. Κατανοώντας το πώς συμβάλλουν αυτές οι λέξεις στο επιδέξιο διάβασμα, μπορεί κανείς να κατανοήσει την αναγνωστική ικανότητα.

Αποτελεί γενική εντύπωση, ότι όταν διαβάζουμε, π.χ., μια ομάδα λέξεων, συνήθως τα μάτια μας απλώνονται σε πολλές άλλες λέξεις. Αυτή η εντύπωση δεν αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα. Η πραγματικότητα είναι ότι όταν διαβάζουμε, τα μάτια μας συνήθως σταματούν στα κενά των λέξεων, επομένως δεν είναι πολλές οι λέξεις τις οποίες προσπερνάμε, χωρίς να τις διαβάσουμε.

Τόσο οι γρήγοροι, όσο και οι κανονικοί αναγνώστες, παρουσιάζουν ομοιότητες και διαφορές όσον αφορά στις παύσεις ανάμεσα στις λέξεις και στον αριθμό των λέξεων που διαβάζονται κάθε φορά. Πάντως, οι γρήγοροι αναγνώστες μπορούν να διαβάσουν μέχρι και 600-700 λέξεις στο λεπτό. Αντιθέτως, οι κανονικοί αναγνώστες διαβάζουν γύρω στις 250 λέξεις στο λεπτό.

Ωστόσο, υπάρχουν και κάποια κοινά χαρακτηριστικά, τα οποία λειτουργούν διαφορετικά σε αυτές τις δύο κατηγορίες αναγνωστών:

Λεξιλογική δυσκολία: Οι κανονικοί αναγνώστες, σε αντίθεση με τους γρήγορους, επηρεάζονται από το μήκος και τη συχνότητα μιας λέξης κατά τη διάρκεια ανάγνωσης ενός κειμένου.

Επιλεκτικότητα: Η επιλογή των πιο σημαντικών λέξεων στο κείμενο είναι χαρακτηριστικό των κανονικών αναγνωστών, οι οποίοι προσπαθούν να ανακαλύψουν τη σημαντικότητα του νοήματος μιας πρότασης που μόλις διάβασαν.

Ικανότητα προσαρμογής: Παρατηρείται μια αύξηση των παύσεων όταν πρόκειται για κείμενο υψηλής δυσκολίας, τόσο για τους κανονικούς, όσο και για τους επιδέξιους αναγνώστες. Ωστόσο, η ταχύτητα των επιδέξιων αναγνωστών δεν επηρεάζεται ιδιαίτερα από τέτοιους παράγοντες.

Κατανόηση: Οι γρήγοροι αναγνώστες συνήθως μπορούν να κατανοήσουν εύκολα την πληροφορία, την οποία λαμβάνουν από την ανάγνωση ενός κειμένου. Δεν είναι, όμως, ιδιαίτερα ικανοί να περιγράψουν και κάποιες λεπτομέρειες.

2.5 Ικανοποιητικό διάβασμα

Η έκρηξη της πληροφορίας τα τελευταία τριάντα χρόνια και η τεράστια ποσότητα αναγνωσμάτων που απαιτούνταν από μαθητές και φοιτητές, δημιούργησαν την ανάγκη για πιο αποτελεσματική και ικανοποιητική ανάγνωση. Ο μηχανισμός της ανάγνωσης που οδηγεί σ' ένα ικανοποιητικό διάβασμα έχει φυσικά και ψυχολογικά συστατικά. Σύμφωνα με τα φυσικά συστατικά τα μάτια είναι η «κάμερα» του μυαλού, παίρνουν την εικόνα, αλλά είναι το μυαλό εκείνο που την επεξεργάζεται. Το διάβασμα είναι μια διαδικασία κατά την οποία τα μάτια ξεκινούν από τα αριστερά προς τα δεξιά. Στη διάρκεια αυτής της διαδικασίας γίνονται παύσεις, κατά τις οποίες το μυαλό επεξεργάζεται τις λέξεις.

Οι επιδέξιοι αναγνώστες, κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης μπορεί να σταματήσουν – προσηλωθούν τρεις με πέντε φορές ανά γραμμή, όταν την ίδια στιγμή οι άπειροι αναγνώστες μπορεί να σταματήσουν δέκα ή περισσότερες φορές.

Από την άλλη πλευρά, το διάβασμα θεωρείται πρωτίστως μια ψυχολογική διαδικασία. Τα μάτια είναι απλώς η προέκταση του εγκεφάλου. Το ψυχολογικό επίπεδο του ρυθμού ανάγνωσης καθορίζεται από τρεις παράγοντες: την εξοικείωση με το υλικό που πρόκειται να διαβαστεί, το επίπεδο δυσκολίας του κάθε αναγνώστη ξεχωριστά, και το σκοπό της ανάγνωσης. Έτσι οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει μια «σωστή» ταχύτητα ανάγνωσης.

2.6 Ευέλικτο διάβασμα

Η ευελιξία στο διάβασμα σημαίνει τη δυνατότητα προσαρμογής της ανάγνωσης σε κάποιες συγκεκριμένες συνθήκες, αναλόγως του σκοπού της ανάγνωσης. Οι συνθήκες αυτές ποικίλλουν, π.χ. στο διάβασμα για ευχαρίστηση ή στο διάβασμα για εξετάσεις, για αποστήθιση, για ενημέρωση κ. ά.

Η ευελιξία στο διάβασμα διακρίνεται σε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες του ρυθμού ανάγνωσης, κάθε μια από τις οποίες είναι κατάλληλη για διαφορετικό σκοπό.

- *Στιγμιαία ταχύτητα διαβάσματος*: σκοπό έχει μια πολύ γρήγορη ματιά, για την κατανόηση των πιο σημαντικών σημείων.
- *Γρήγορη ταχύτητα*: σκοπό έχει την καταγραφή της γενικής ιδέας
- *Κανονικός ρυθμός ανάγνωσης*: εστίαση στην κεντρική ιδέα των αναγνωσμάτων και στη συγκέντρωση των πιο σημαντικών λεπτομερειών. Το κανονικό διάβασμα, επίσης, συμβάλλει και στην ευχαρίστηση που προσφέρει η λογοτεχνία.
- *Προσεκτικό διάβασμα*: διαβάζουμε προσεκτικά, όταν πρόκειται για διδακτικούς σκοπούς, όταν δηλαδή χρειάζεται να μάθουμε κάτι, όταν η γνώση των λεπτομερειών είναι απαραίτητη, όταν μια κριτική θεώρηση είναι απαραίτητη ή ακόμα και όταν πρόκειται για ποίηση.

2.7 Προανάγνωση

Με τον όρο προανάγνωση εννοείται ο διαχωρισμός του κειμένου που πρόκειται να διαβαστεί σε κάποιες ενότητες. Αυτές οι ενότητες συνήθως αποτελούνται από 1) την εισαγωγή, 2) την ανάπτυξη και 3) το συμπέρασμα – επίλογο.

Η προανάγνωση είναι το κλειδί για τη διεξαγωγή του ικανοποιητικού διαβάσματος.

Κάποιες τεχνικές για τη προανάγνωση είναι να διαβάσουμε την εισαγωγή ενός κειμένου ή, αν δεν έχει, τότε να διαβάσουμε τις πρώτες παραγράφους του.

Επίσης, μπορούμε να διαβάσουμε από το κυρίως κείμενο τις πρώτες προτάσεις οι οποίες κατά κανόνα περιλαμβάνουν την κεντρική ιδέα του κειμένου. Τέλος, μπορούμε να διαβάσουμε την περίληψη ή, αν δεν υπάρχει, τις 2 –3 τελευταίες παραγράφους. Έτσι θα καταλάβουμε το περιεχόμενο του κειμένου μας.

2.8 Ανάπτυξη δημιουργικής κατανόησης

Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι η πρώτη πρόταση της παραγράφου συνήθως περιέχει τη κεντρική ιδέα. Το υπόλοιπο της παραγράφου γενικά προσφέρει παραδείγματα, προτάσεις ως αποδείξεις περισσότερη εξήγηση με λεπτομέρειες. Διαβάζουμε κυρίως για να καταλάβουμε και όχι για να αποστηθίσουμε. Προσπαθούμε να διαβάζουμε «επιθετικά» έτσι ώστε να προλαμβάνουμε τις σκέψεις του συγγραφέα, και συνήθως είναι σπάνιο να μην γνωρίζουμε τίποτα για το κείμενο που διαβάζουμε.

2.9 Γρήγορο διάβασμα

Η Anne Cunningham, καθηγήτρια του πανεπιστημίου της Καλιφόρνια του Berkley, ειδική στο θέμα της ανάγνωσης, υπογραμμίζει πως οι μικρές και γρήγορες κινήσεις των ματιών καθώς αναπνδούν από τη μια παύση στην άλλη, κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης, είναι καθοριστικές όσον αφορά το μεγαλύτερο αριθμό των λέξεων που μπορούν να διαβαστούν από το μέσο αναγνώστη, ο οποίος ανέρχεται γύρω στις 300 λέξεις το λεπτό.

Η ταχύτητα στο διάβασμα καθορίζεται κυρίως από την ταχύτητα, με την οποία ο αναγνώστης μπορεί να κατανοήσει τις λέξεις και τις εκφράσεις που διαβάζει. Οι ταχύτεροι αναγνώστες είναι αυτοί που χαρακτηρίζονται από την «αναγνώριση του λεξιλογίου». Οι γρήγοροι αναγνώστες έχουν τη δυνατότητα να δουν και να καταλάβουν τις λέξεις πιο γρήγορα σε αντίθεση με τους αργούς αναγνώστες.

Άλλοι πάλι ισχυρίζονται πως ο μέσος όρος των λέξεων που διαβάζονται από φοιτητές ανέρχεται γύρω στις 250 με 300 λέξεις το λεπτό, ειδικότερα σε μυθιστορήματα. Ένα «καλό» διάβασμα όμως ανέρχεται γύρω στις 500 με 700 λέξεις στο λεπτό.

2.10 Προτάσεις για βελτίωση του ρυθμού της ανάγνωσης

2.10.1 Η βελτίωση του ρυθμού της ανάγνωσης

Είναι ασφαλώς πολύ δύσκολο να διπλασιάσει κανείς την ταχύτητά του στο διάβασμα, διατηρώντας την ίδια ή ακόμα υψηλότερη κατανόηση.

Η ταχύτητα στην ανάγνωση και η βελτίωσή της εξαρτάται από τρεις παράγοντες: την επιθυμία για βελτίωση, τη θέληση για καταβολή προσπάθειας σε νέες τεχνικές και το κίνητρο για εξάσκηση.

2.10.2 Ο ρόλος της ταχύτητας στην αναγνωστική διαδικασία

Είναι αυτονόητο ότι ο ρόλος της ταχύτητας στην ανάγνωση είναι σημαντικός. Από την άλλη, η έρευνα έχει δείξει πως υπάρχει στενή σχέση, ανάμεσα στην ταχύτητα και την κατανόηση. Για παράδειγμα, ύστερα από έλεγχο της προόδου σε χιλιάδες άτομα, τα οποία είχαν λάβει αναγνωστική εκπαίδευση, βρέθηκε ότι στις περισσότερες περιπτώσεις παρατηρήθηκε ότι η βελτίωση του ρυθμού της ανάγνωσης είναι παράλληλη με την βελτίωση στην κατανόηση, ενώ όταν μειώνεται ο ρυθμός της ανάγνωσης τότε μειώνεται και η κατανόηση. Πιστεύεται, λοιπόν, πως για κάποιο λόγο, οι παράγοντες, οι οποίοι συμβάλλουν στο αργό διάβασμα, είναι οι ίδιοι οι οποίοι συμβάλλουν και στο χαμηλό επίπεδο κατανόησης. Οι περισσότεροι ενήλικες έχουν την ικανότητα να αυξάνουν το ρυθμό της ανάγνωσής τους σημαντικά και γρήγορα, χωρίς βέβαια να μειώνουν με αυτό τον τρόπο το επίπεδο της κατανόησης. Μόνο σε μεμονωμένες περιπτώσεις παρατηρήθηκε ότι υπάρχουν άτομα, τα οποία, αν και αυξάνουν τη κατανόηση, μειώνουν το ρυθμό τους.

2.10.3 Παράγοντες που επηρεάζουν το ρυθμό ανάγνωσης

Κάποιοι από τους παράγοντες οι οποίοι μειώνουν το ρυθμό της ανάγνωσης είναι: η ανάγνωση της κάθε λέξης ξεχωριστά, η φωνητική απόδοση των λέξεων, οι λανθασμένες κινήσεις των ματιών, οι λανθασμένες συνήθειες στην προσοχή και στη συγκέντρωση, η έλλειψη πρακτικής εξάσκησης, τα περιορισμένα αναγνωστικά ενδιαφέροντα, η προσπάθεια της ανάκλησης όλων όσων διαβάζουμε όπως ακριβώς είναι, και όχι επιλεκτικά.

2.10.4 Βασικές συνθήκες για την αύξηση του ρυθμού της ανάγνωσης

Ένα καλά σχεδιασμένο πρόγραμμα, που να επιτρέπει την καλύτερη προετοιμασία, όσον αφορά στο ρυθμό της ανάγνωσης, εγκαθιδρύει κάποιες χρήσιμες συνθήκες. Κάποιες από αυτές τις συνθήκες είναι οι εξής:

- ελέγχουμε τα μάτια μας σύμφωνα με τις οδηγίες του ειδικού γιατρού, προτού ξεκινήσουμε να διαβάζουμε
- περιορίζουμε τη συνήθεια να προφέρουμε τις λέξεις, όπως ακριβώς τις διαβάζουμε. Έτσι κερδίζουμε χρόνο και μπορούμε να διαβάσουμε ένα μεγάλο αριθμό λέξεων οπτικά και σιωπηλά.
- Αποφεύγουμε τις οπισθοδρομήσεις. Δεν γυρίζουμε ξανά σ' αυτά που ήδη διαβάσαμε, γιατί έτσι χάνουμε πολύτιμο χρόνο.
- Διευρύνουμε το εύρος της ματιάς μας. Αυτό θα μας βοηθήσει να διαβάζουμε πάνω από μια λέξη με μια ματιά.
- Προσαρμόζουμε την προσοχή που χρειάζεται στις λέξεις που κάθε φορά διαβάζουμε. Κάποιες απ' αυτές είναι ανάγκη να τις καταλάβουμε. Κάποιες λέξεις αποκαλύπτουν τη σύνδεση μεταξύ των ιδεών. Την ίδια στιγμή υπάρχουν λέξεις, οι οποίες εκφράζουν ελάχιστα ή καθόλου το μήνυμα του κειμένου. Οι **ενεργοί αναγνώστες** δεν δίνουν καθόλου σημασία σε αυτές τις λέξεις.
- Η αργή και προσεκτική ανάγνωση της κάθε λέξης είναι εξουθενωτική. Κάποιες φορές η γρήγορη ανάγνωση βοηθά και στη διατήρηση της προσοχής στο κείμενο. Οι καλοί αναγνώστες είναι αισιόδοξοι όσον αφορά στην κρίση τους και αποφασίζουν οι ίδιοι για το πότε θα διαβάσουν γρήγορα και πότε αργά και προσεκτικά.

2.11 Η βελτίωση του διαβάσματος για τους φοιτητές

Όσον αφορά στην επιτυχημένη διεξαγωγή των σπουδών, είναι ανάγκη κάποιος να γίνει ικανός αναγνώστης του ακαδημαϊκού υλικού. Αυτό σημαίνει πως ο ενδιαφερόμενος θα πρέπει να βελτιώσει τα αναγνωστικά του προσόντα. Οι γρήγοροι αναγνώστες δε διαβάζουν κάθε λέξη. Συνήθως επιλέγουν λέξεις και διαβάζουν ομάδες λέξεων. Σε αντίθεση με το διάβασμα από τα αριστερά προς τα δεξιά, οι γρήγοροι αναγνώστες, χρησιμοποιούν ανοδικές και καθοδικές κινήσεις των ματιών τους στη

σελίδα, με στόχο να βρουν σημαντικές λέξεις. Η τεχνική τους δε στοχεύει στο να καταλάβουν κάθε λέξη, αλλά στο να ψάξουν για απαντήσεις.

Για να αποφύγει κάποιος να διαβάσει κάθε λέξη, μπορεί κάλλιστα να εξασκηθεί στο ρυθμό κινήσεων των ματιών σε όλη τη σελίδα. Οι αποτελεσματικοί αναγνώστες συνηθίζουν να προσαρμόζουν κάθε φορά την ταχύτητα της ανάγνωσης. Κάποιες φορές διαβάζουν στιγμιαία.

Οι γρήγοροι αναγνώστες είναι και ανυπόμονοι αναγνώστες. Η ανάγνωσή τους έχει ως σκοπό να βρίσκουν απαντήσεις, ενώ παράλληλα θέλουν να κάνουν προβλέψεις και να μαντεύουν τις απαντήσεις. Οι προβλέψεις είναι χρήσιμες, γιατί μας βοηθούν να ρίξουμε όλη μας τη συγκέντρωση στο διάβασμα. Προσπαθώντας να βρούμε τη σημασία ενός κειμένου μπορούμε να υπογραμμίζουμε λέξεις. Μπορεί πολλές φορές να χρειαστεί να αλλάξουμε στην πορεία τις προβλέψεις μας.

Οι γρήγοροι αναγνώστες προβλέπουν τι θα διαβάσουν στη συνέχεια, αλλά δεν απογοητεύονται, όταν οι προβλέψεις δε συμβαδίζουν με τις προσδοκίες τους.

Δεν είναι απαραίτητο να διαβάσει κάποιος κάθε λέξη για να καταλάβει ένα κείμενο, ωστόσο κάποιες φορές μερικά κείμενα χρειάζονται προσεκτικό διάβασμα, γι' αυτό πρέπει να ξέρει κάποιος να προσαρμόζει την ταχύτητα διαβάσματος.

2.12 Πρακτικές δραστηριότητες

Για να αποφύγουμε να διαβάζουμε κάθε λέξη ξεχωριστά, πρέπει:

- να αυξήσουμε το ρυθμό της κίνησης των ματιών σε όλο το μήκος της σελίδας
- Να επιλέγουμε εύκολο υλικό για εξάσκηση.
- Να προσπαθούμε να μην εκφωνούμε τις λέξεις όταν διαβάζουμε.
- Να ξεκινάμε με μικρές χρονικές περιόδους εξάσκησης περίπου 3 λεπτών.
- Να κάνουμε πρακτική εξάσκηση καθημερινά και να διαβάζουμε περισσότερο μέρα με τη μέρα.

2.13 Η ανάπτυξη της αναγνωστικής ικανότητας

Υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία αναγνωστικών ταλέντων, που αναδεικνύονται με την ενασχόληση του παιδιού με τα βιβλία, πριν ακόμη φτάσει στην καθορισμένη ηλικία, στην οποία πρέπει κανονικά να μάθει να διαβάσει.

Η περαιτέρω ανάπτυξη της αναγνωστικής ικανότητας είναι μέρος της γλωσσικής ικανότητας. Αυτό, δυστυχώς, δε σημαίνει ότι μπορούμε να εξηγήσουμε τον τρόπο ανάπτυξης της γλώσσας. Το θέμα μας είναι ότι θα πρέπει να αναγνωρίσουμε την πιθανή συνεισφορά μιας ποικιλίας γλωσσικών ικανοτήτων στην ανάπτυξη της ανάγνωσης, ακόμα και αν δε μπορούμε να κατανοήσουμε λεπτομερώς αυτές τις ικανότητες.

Στην προσπάθεια της εκμάθησης της ανάγνωσης ένα παιδί αναπτύσσει μια όλο και αυξανόμενη ικανότητα να κατανοεί και να μεταφράζει αυτά που βλέπει τυπωμένα στο χαρτί σε γλωσσικά σύμβολα. Ωστόσο, σημασία δεν έχει μόνο η ικανότητα για την αποτελεσματική διεκπεραίωση της ανάγνωσης. Σημαντική, επίσης, είναι και η λεκτική διαδικασία, η οποία αποτελείται από μια σειρά άλλες διαδικασίες, όπως η αποκρυπτογράφηση, η αναγνώριση των γραμμάτων, η λεξική πρόσβαση, και η σημασιολογική πρόσβαση.

Αρκετές έρευνες έχουν καταλήξει σε δεδομένα σχετικά με τη διαφορετικότητα στις ικανότητες μεταξύ των διαφορετικών ηλικιών. Από διάφορα λοιπόν πειράματα έχει προκύψει ότι οι παράγοντες αποκρυπτογράφησης παίζουν σημαντικό ρόλο στην ικανότητα αυτή, ιδιαίτερα ανάμεσα στην πρώτη και την πέμπτη τάξη του δημοτικού.

Οι παράγοντες ικανότητας, οι οποίοι χαρακτηρίζουν έναν άνθρωπο κατά την παιδική του ηλικία, συνεχίζουν να είναι σημαντικοί και κατά την ενηλικίωσή του. Τα περισσότερα απ' αυτά που γνωρίζουμε για τους ενήλικες αναγνώστες, βασίζονται στις έρευνες που έχουν γίνει σε φοιτητές.

Για τον πληθυσμό των ενηλίκων χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, η διάγνωση των προβλημάτων της ικανότητας είναι πολύ δύσκολη. Αν υπήρχαν δυσκολίες στις ικανότητές τους, τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τότε αυτομάτως αποκλείονται από τη τριτοβάθμια εκπαίδευση, οπότε δε μπορούμε να έχουμε ούτε δεδομένα.

2.14 Ιδιαίτερες αναγνωστικές ικανότητες

2.14.1 Οι τρεις βασικές παράμετροι για το διάβασμα

1. Η ταχύτητα του διαβάσματος: ένας αναγνώστης, ο οποίος δεν έχει καμιά οπτική βλάβη, μπορεί να διαβάσει γύρω στις 250 – 300 λέξεις στο λεπτό. Ένα άτομο πάλι με προβλήματα στην όραση μπορεί να διαβάζει 30 – 100 λέξεις στο λεπτό. Γύρω στις 100 λέξεις ανά λεπτό θεωρείται ικανοποιητική ταχύτητα στο διάβασμα.

2. Κατανόηση σ' αυτά που διαβάζουμε: το να κατανοεί κάποιος αυτό που διαβάζει ίσως να ακούγεται προφανές και φυσιολογικό. Ο καθένας μας, όταν διαβάζει μια σελίδα ή ένα κεφάλαιο ενός βιβλίου, είναι γνωστό πως κάποιες φορές έχει ανάγκη να ξαναδιαβάσει το ίδιο κείμενο, σε περίπτωση που η συγκέντρωση χαθεί για λίγο, λόγω κινήσεων, αλλαγών στη θέση κ.ο.κ.

3. Ο τρόπος που διαβάζουμε. Η στάση που κάθε φορά επιλέγουμε για να διαβάσουμε, ο τρόπος δηλαδή που θα καθίσουμε, παίζει σημαντικό ρόλο. Διότι όσο πιο βολικά καθόμαστε, τόσο περισσότερο επικεντρώνεται το ενδιαφέρον μας σ' αυτό που διαβάζουμε, με αποτέλεσμα να το κατανοούμε καλύτερα. Η ανάγνωση μπροστά σε έναν υπολογιστή μπορεί να προκαλέσει αρνητικές συνέπειες στον αναγνώστη, όσον αφορά την αντοχή του. Οι συνέπειες αυτές μπορεί να προκληθούν από τη λανθασμένη στάση που ίσως έχει ο αναγνώστης μπροστά στην οθόνη, αφού κάτι τέτοιο σχετίζεται άμεσα με την όρασή του.

Κατά καιρούς έχουν γίνει έρευνες, οι οποίες έχουν σκοπό να καταγράψουν κατά πόσο τα παιδιά διαβάζουν στον ελεύθερο χρόνο τους. Οι έρευνες αυτές γίνονται συγκριτικά σε όλες τις χώρες και καταλήγουν στο ότι τα παιδιά δεν ενδιαφέρονται για το μάθημα το ίδιο, αλλά υποχρεωτικά διαβάζουν επειδή αυτό διδάσκεται στο σχολείο. Επιπλέον, στις περισσότερες παρόμοιες έρευνες έχει βρεθεί πως τα κορίτσια διαβάζουν πολύ περισσότερο από τα αγόρια, και σε μεγαλύτερη ποικιλία θεμάτων.

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και το οικογενειακό υπόβαθρο των μαθητών, τόσο στο ατομικό όσο και στο σχολικό επίπεδο προετοιμασίας. Έχει πολύ μεγάλη σημασία το περιβάλλον του κάθε μαθητή, ο βαθμός εξοικείωσης δηλαδή με τη μόρφωση γενικότερα.

Με σκοπό την ανάπτυξη των αναγνωστικών προσόντων, τα σχολεία διαθέτουν μια σειρά από πηγές, όπως βιβλία, βιβλιοθήκες, διδακτικές ώρες και καλούς δασκάλους. Οι τοπικοί φορείς είναι συνήθως υπεύθυνοι για τις συγκεκριμένες εγκαταστάσεις στα σχολεία.

2.15 Ψυχολογικές έρευνες για ικανούς και μη ικανούς αναγνώστες

Η επιρροή του επιπέδου των λέξεων. Τα συστατικά μιας λέξης, οι συλλαβές δηλαδή που την αποτελούν μπορούν να επηρεάσουν την κατανόησή της. Ωστόσο, η αναγνωστική ευχέρεια δεν συνεπάγεται ταυτοχρόνως και την κατανόηση. Το δέκα τοις εκατό των παιδιών, τα οποία μπορούν να διαβάζουν άνετα και δυνατά και που ταυτοχρόνως είναι γνώστες των λέξεων σε κανονικό ή σε ανεβασμένο επίπεδο για την ηλικία τους, παρουσιάζουν έλλειψη, όσον αφορά το είδος ή τη σημασία ενός κειμένου ή μιας ιστορίας που διάβασαν. Μία πιθανή απάντηση αυτών των «προβλημάτων», είναι ότι μολονότι τα παιδιά είναι ικανά στην αποκρυπτογράφηση λέξεων, δεν έχουν ιδέα για το νόημα των κειμένων που διαβάζουν.

Λεξιλόγιο. Είναι πολύ πιθανό να εκφέρουμε τις λέξεις χωρίς να γνωρίζουμε την προφορά τους, ή ακόμα χωρίς να ξέρουμε τη σημασία τους, χρησιμοποιώντας για παράδειγμα τους κανόνες της ορθογραφίας. Παρόλα αυτά, για τα περισσότερα παιδιά το μέγεθος του λεξιλογίου είναι ένας καλός δείκτης της ικανότητας της κατανόησης στο διάβασμα, ίσως γιατί η γνώση και η κατανόηση των λέξεων εξαρτάται από τη γενική γλωσσική τους εμπειρία.

2.16 Ταχεία και αυτόματη αποκρυπτογράφηση

Κάποιες φορές η έλλειψη κατανόησης ενός κειμένου ίσως να οφείλεται σε κάποιες λέξεις, οι οποίες παρόλο που μπορεί να είναι γνωστές, ωστόσο μπερδεύουν ολόκληρο το νόημα. Εξάλλου η ταυτοποίηση των λέξεων μπορεί να γίνει γρήγορα και αυτόματα, εφόσον το επίπεδο της κατανόησης είναι υψηλό.

Η ταχεία και αυτόματη αποκρυπτογράφηση των λέξεων είναι χαρακτηριστικό των επιδέξιων αναγνωστών. Το παραπάνω χαρακτηριστικό σχετίζεται άμεσα με τη χωρητικότητα της μνήμης, αφού όσο πιο γρήγορη και αυτόματη γίνεται η αποκρυπτογράφηση των λέξεων από τους επιδέξιους

αναγνώστες, τόσο μεγαλύτερη χωρητικότητα διαθέτουν στη μνήμη τους, η οποία χρησιμοποιείται και για άλλες απαραίτητες διεργασίες, σε αντίθεση με τους «κακούς» αναγνώστες, οι οποίοι διαθέτουν πολύ περισσότερο χρόνο στη διαδικασία αυτή, κάτι που επηρεάζει αρνητικά το χώρο της μνήμης τους.

Μια άλλη εξήγηση για το ότι οι κακοί αναγνώστες διαθέτουν περισσότερο χρόνο για τη διαδικασία της αποκρυπτογράφησης δίνεται από το γεγονός ότι ξοδεύουν περισσότερο χρόνο, όχι τόσο στην αποκρυπτογράφηση των λέξεων, αλλά στην εκφορά τους.

Σημασιολογική πρόσβαση: Είναι η ευκολία με την οποία οι αναγνώστες έχουν πρόσβαση στις έννοιες των λέξεων. Ο ρόλος της σημασίας των λέξεων, όσον αφορά την κατανόησή τους είναι φανερός. Οι αναγνώστες που έχουν την ικανότητα να ανακαλύπτουν τις σημασίες των λέξεων γρήγορα είναι πιο κοντά στη κατανόηση της σημασίας ολόκληρου του κειμένου. Η μη αποδοτική σημασιολογική πρόσβαση μπορεί να είναι αποτέλεσμα προβλημάτων αποκρυπτογράφησης. Ειδικότερα, όταν η σημασία των προτάσεων βρίσκεται αποθηκευμένη στη βραχυπρόθεσμη μνήμη, είναι δυνατό να προκαλέσει συνέπειες παρόμοιες με εκείνες της αργής αποκρυπτογράφησης.

Μνήμη: Οι πιο πρόσφατοι υπολογισμοί σε σχέση με την ανάγνωση δίνουν έμφαση στην ποικιλία των τύπων της μνήμης. Η βραχυπρόθεσμη μνήμη είναι αναγκαία για την τρέχουσα αποθήκευση και ενσωμάτωση της πληροφορίας, ενώ η μακροπρόθεσμη μνήμη είναι αναγκαία για περισσότερο μόνιμη αποθήκευση και ως πηγή για σχετιζόμενη γνώση. Και οι δύο αυτοί τύποι της μνήμης διαδραματίζουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο στην κατανόηση. Γενικά, για τα παιδιά, τα οποία αντιμετωπίζουν αναγνωστικά προβλήματα, έχει αποδειχθεί ότι έχουν μικρότερη χωρητικότητα στη βραχυπρόθεσμη μνήμη τους, σε αντίθεση με τους κανονικούς αναγνώστες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Εισαγωγή

Η γλωσσική ικανότητα και οι διάφορες εκφάνσεις της, όπως η γνώση της ανάγνωσης, της γραφής και της αριθμητικής, αποτελούν δεξιότητες, τις οποίες είναι απαραίτητο να κατέχει κάθε άτομο που ζει σε μια κοινωνία τεχνολογικά προηγμένη.

Η ανάγνωση, όπως προαναφέρθηκε, μπορεί να προσφέρει μια σειρά από αγαθά στον άνθρωπο, αρκεί να είναι κτήμα του. Στις μέρες μας παρατηρείται μια αδυναμία στην εκμάθηση της ανάγνωσης. Πολλά παιδιά αποτυγχάνουν στην εκμάθηση της ανάγνωσης για διάφορους λόγους, πρόβλημα το οποίο τα ακολουθεί στην υπόλοιπη ζωή τους, ιδιαίτερα στον εκπαιδευτικό και επαγγελματικό τομέα, καθώς και στη διαπροσωπική τους επικοινωνία.

Πιο κάτω θα γίνει μια προσπάθεια καταγραφής κάποιων βασικών αναγνωστικών προβλημάτων, των αιτιών που τα προκαλούν, καθώς και κάποιων ενδεχόμενων λύσεων.

3. Μαθησιακές δυσκολίες

Ο όρος «μαθησιακές δυσκολίες», είναι ευρέως διαδεδομένος και χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει διαταραχές που σχετίζονται άμεσα με την κατανόηση ή τη σωστή χρήση της προφορικής ή γραπτής γλώσσας. Οι διαταραχές αυτές συμπεριλαμβάνουν τη μνήμη, την ακουστική ή οπτική αντίληψη και τη σκέψη. Συμπτώματα αυτών των διαταραχών είναι οι δυσκολίες στη μάθηση του προφορικού λόγου, στην ακουστική κατανόηση, στη γραφή, στο συλλογισμό και στην ανάγνωση.

Όπως έχει ήδη ειπωθεί, η ωριμότητα του κάθε παιδιού διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εκμάθηση οποιασδήποτε δραστηριότητας. Συγκεκριμένα λοιπόν, στην εκμάθηση της ανάγνωσης, η πνευματική ετοιμότητα του κάθε παιδιού είναι αυτή που του επιτρέπει κάθε φορά να μάθει ή να μη μάθει να διαβάζει. Οι μαθησιακές δυσκολίες ονομάζονται και διαφορετικά «αναπτυξιακές» και οφείλονται σε διαταραχές των ικανοτήτων

μάθησης στα πρώιμα στάδια της ανάπτυξης των παιδιών. Οι βασικές αναπτυξιακές διαταραχές διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

3.1 Ειδική διαταραχή της ανάγνωσης

Κατά την ειδική διαταραχή της ανάγνωσης παρατηρούνται καταρχάς δυσκολίες, όσον αφορά τα *γράμματα* (γραφήματα) που βλέπουμε. Σ' αυτή την περίπτωση τα παιδιά αντικαθιστούν το γράμμα μιας λέξης με κάποιο άλλο σχηματικά παρόμοιο (π.χ αδεργός αντί για αδερφός). Πιθανά λάθη, επίσης, μπορούν να διακριθούν και στο *επίπεδο της συλλαβής*, όπου παρατηρείται η αντιστροφή κάποιων γραμμάτων καθώς και η πρόσθεση συλλαβών. Επιπλέον, οι παραλείψεις ή η αντιστροφή κάποιων συλλαβών είναι τυπικά λάθη, τα οποία παρατηρούνται συνήθως, όταν διαβάζεται μια λέξη. Στο τελευταίο επίπεδο, αυτό της *ολόκληρης φράσης*, διακρίνονται συντακτικά λάθη, τα οποία διαφοροποιούν εν μέρει το νόημα της φράσης. Όλες αυτές οι αποκλίσεις δεν είναι αντιληπτές από το άτομο που τις διαπράττει, αλλά γι' αυτόν που τις δέχεται. Το παιδί, δηλαδή, δεν κατανοεί τα λάθη του, γιατί νομίζει πως ο τρόπος που χειρίζεται τη γλώσσα είναι ο σωστός και κατανοητός από τους άλλους. Αυτή η ειδική διαταραχή της ανάγνωσης, για την οποία θα γίνει εκτενέστερη περιγραφή παρακάτω, είναι γνωστή με τον όρο δυσλεξία.

3.2 Ειδική διαταραχή του συλλαβισμού

Η δεύτερη ειδική διαταραχή είναι αυτή του συλλαβισμού και σχετίζεται άμεσα με τη δυσκολία στην εκμάθηση της ορθογραφίας. Η ορθογραφία, είναι σημαντική για την ανάγνωση μιας λέξης, γιατί τυχόν λάθη αλλάζουν και την ίδια τη λέξη και τον τρόπο προφοράς της. Η υστέρηση αυτή της ορθογραφίας ονομάζεται δυσορθογραφία. Η δυσορθογραφία γίνεται αντιληπτή μέσω κάποιων λαθών που τη χαρακτηρίζουν. Αυτά μπορεί να είναι *φωνητικά ή ακουστικά λάθη*, τα οποία γίνονται αντιληπτά από το γεγονός ότι έχουν κάποια οπτική ομοιότητα με τη σωστή ορθογραφημένη γραφή, ακούγονται όμως διαφορετικά όταν διαβάζονται, π.χ., το παιδί μπορεί να γράφει «πίσμα» αντί για «πείσμα». Τα *οπτικά λάθη*, σε αντίθεση με τα φωνητικά, ακούγονται σωστά, αλλά γράφονται εσφαλμένα, π.χ., «αβγή» αντί για «αυγή». Πιο συχνά, παρατηρούνται τα λάθη της

αντικατάστασης γραμμάτων ή της παράλειψης /ή προσθήκης γραμμάτων, π.χ., «βολή» αντί για «χολή» Για την εξάλειψη της δυσορθογραφίας, ο αναγνώστης, στα πρώτα του αναγνωστικά βήματα, προσπαθεί να ανακαλύψει κάποιους τρόπους και τεχνικές, ώστε να προχωρήσει στην ομαλή ορθογραφημένη γραφή. Αυτές είναι η χρήση της γνώσης του γύρω από τα ονόματα των γραμμάτων, οι εκφερόμενοι ήχοι τους κ.ά.

3.3 Ειδική διαταραχή των αριθμητικών ικανοτήτων

Η διαταραχή αυτή σχετίζεται με τη δυσκολία των μαθητών να κάνουν αριθμητικούς υπολογισμούς. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει σε παιδιά που αντιμετωπίζουν πρόβλημα μαθηματικής ικανότητας, έχει βρεθεί πως παρουσιάζουν προβλήματα μνήμης, όταν κάνουν αριθμητικές πράξεις. Αναφέρεται επίσης ότι πολλά παιδιά τείνουν να κάνουν μαθηματικούς υπολογισμούς με πολύ αργούς ρυθμούς, και γενικότερα ότι αυτά τα άτομα, δείχνουν συνεχώς έναν παρόμοιο ρυθμό στην επεξεργασία πληροφοριών. Άλλα πάλι παιδιά έχει διαπιστωθεί ότι αντιμετωπίζουν προβλήματα σε συγκεκριμένες αριθμητικές πράξεις, όπως είναι η αφαίρεση και ο πολλαπλασιασμός.

Οι παραπάνω διαταραχές συναντώνται στη βιβλιογραφία και με το γενικότερο όρο της δυσλεξίας.

3.4 Αναγνωστικά προβλήματα

Τα αναγνωστικά προβλήματα διακρίνονται σε εκείνα που οφείλονται στην αποτυχία του ατόμου να αποκτήσει την αναγνωστική δεξιότητα, και από την άλλη, σε εκείνα που σχετίζονται με την απώλεια της αναγνωστικής δεξιότητας, ενώ αυτή έχει ήδη αποκτηθεί. Όσον αφορά στη δεύτερη περίπτωση, η απώλεια της ικανότητας ενός ανθρώπου να διαβάζει, μπορεί να οφείλεται σε εξωτερικούς παράγοντες, όπως είναι κάποια τυχαία εγκεφαλικά τραύματα. Στη περίπτωση της ανικανότητας απόκτησης αυτής της δεξιότητας διακρίνουμε τους παρακάτω λόγους:

3.4.1 Αγραμματοσύνη η αναλφαβητισμός

Οι όροι αυτοί χρησιμοποιούνται για να εκφράσουν την κατάσταση στην οποία βρίσκεται το άτομο, όταν αποτυγχάνει να μάθει να γράφει και να διαβάζει σε μια ηλικία που έπρεπε ήδη να το έχει κάνει. Ο αναλφαβητισμός οφείλεται σε πολλούς παράγοντες. Αυτοί μπορεί να είναι λόγοι υγείας, (εγκεφαλικά τραύματα), οικογενειακοί, οικονομικοί, κοινωνικοί. Μπορεί ακόμα να οφείλεται και στο ίδιο το παιδί, το οποίο δεν επιθυμεί και δεν βρίσκει κάποιο ενδιαφέρον στο να μάθει γράμματα.

3.4.2 Γενική αναγνωστική καθυστέρηση

Στην περίπτωση αυτή ανήκουν οι μαθητές οι οποίοι καθυστερούν γενικότερα να μάθουν να διαβάζουν, σε σχέση με άλλους συνομήλικους συμμαθητές τους. Ο παραπάνω όρος δεν αναφέρεται σε άτομα με κατώτερη πνευματική ανάπτυξη. Η γενική αναγνωστική καθυστέρηση είναι μια κατάσταση, η οποία μπορεί να παρουσιαστεί σε αγόρια και κορίτσια. Αρκετές φορές συνυπάρχει με καθυστέρηση στην ομιλία και, γενικά, με γλωσσικά προβλήματα. Συνήθως εκδηλώνεται σε παιδιά που προέρχονται από πολυπληθείς οικογένειες και από χαμηλά κοινωνικά – οικονομικά στρώματα.

3.4.3 Ειδική αναγνωστική επιβράδυνση

Η αναγνωστική επιβράδυνση σχετίζεται με την αναγνωστική απόδοση του ατόμου που εξετάζεται, σε σχέση με τη διανοητική του κατάσταση. Μια πιθανή καθυστέρηση της αναγνωστικής απόδοσης ίσως να οφείλεται σε τέτοιους λόγους, οι οποίοι δεν σχετίζονται με κάποια νευρολογικά ή παθολογικά προβλήματα.

Την περίπτωση αυτή, της επιβράδυνσης της αναγνωστικής απόδοσης, τη συναντάμε πιο συχνά στα αγόρια παρά στα κορίτσια.

3.4.4 Ειδική αναγνωστική δυσκολία

Σ' αυτή την περίπτωση γίνεται λόγος για τα άτομα που καθυστερούν να μάθουν να διαβάζουν λόγω περισσότερο σοβαρών αιτιών, τα οποία καταλήγουν σ' ένα λειτουργικό ελάττωμα, όσον αφορά τη κατανόηση του γραπτού λόγου.

3.5 Δυσλεξία

Εισαγωγή

Η δυσλεξία, η οποία είναι μια ανεπάρκεια στην ανάγνωση, στη γραφή και στη μάθηση γενικότερα, αφορά ένα μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού.

Οι εκτιμήσεις που έχουν γίνει κατά καιρούς σχετικά με τη συχνότητα της δυσλεξίας μαρτυρούν πως τα δυσλεξικά παιδιά φτάνουν σε ένα σαφώς μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με τα παιδιά που αντιμετωπίζουν απλώς αναγνωστικές δυσκολίες. Επιπλέον, έχει αποδειχθεί πως στα αγόρια περισσότερο απ' ό,τι στα κορίτσια παρατηρείται αυτή η αναγνωστική υστέρηση. Όλα αυτά προκαλούν έντονη ανησυχία σε εκπαιδευτικούς φορείς και γονείς. Γι' αυτό το λόγο, αυτοί οι φορείς θα πρέπει να μεριμνήσουν αρμοδίως, ώστε να υπάρξει η κατάλληλη πολιτική αντιμετώπισης αυτού του προβλήματος.

3.5.1 Ορισμοί δυσλεξίας

Για την έννοια του όρου «δυσλεξία» έχουν διατυπωθεί πολλοί ορισμοί. Η δυσλεξία είναι γνωστή ως μια "ειδική διαταραχή της ανάγνωσης" ή ακόμα "η αποτυχία του παιδιού να μάθει να διαβάζει με επάρκεια". Ένας άλλος ορισμός αναφέρει ότι η "δυσλεξία είναι η διαταραχή που παρουσιάζεται σε παιδιά, τα οποία, παρά τη φοίτησή τους σε συνηθισμένες σχολικές τάξεις, αποτυγχάνουν να αποκτήσουν τις γλωσσικές δεξιότητες, που σχετίζονται με την ανάγνωση, τη γραφή και την ορθογραφία, ασχέτως των διανοητικών τους ικανοτήτων". «Ετυμολογικά, ο ελληνικός όρος δυσλεξία είναι σύνθετος από το μόριο δυσ-, που υποδηλώνει δυσκολία, και τη λέξη λόγος, που στ' αρχαία ελληνικά σημαίνει «η λέξη», κι επομένως ο όρος αυτός αναφέρεται απλά σε «δυσκολίες με λέξεις». Μερικοί μεταφραστές ορίζουν ακόμη ότι ο όρος «λέξη» σημαίνει «ομιλία». Όμως αυτή η χρήση δεν φαίνεται να

απαντά συχνά στη σύγχρονη επιστημονική βιβλιογραφία. Τούτο συνεπάγεται ότι το πρόβλημα με το λόγο δεν εστιάζεται μόνο στην ανάγνωση, αλλά επεκτείνεται και στην ορθογραφημένη γραφή καθώς και σε άλλες μορφές χρήσης της γλώσσας»(Στασινός, 1993, σ. 39).

Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι οι ορισμοί που έχουν δοθεί κατά καιρούς για την αιτιολόγηση της δυσλεξίας, διαφέρουν όσον αφορά στην ιατρική και στην ψυχολογική τους πλευρά.

3.5.2 Μορφές και τύποι δυσλεξίας

Οι έρευνες έχουν δείξει πως η δυσλεξία διακρίνεται στις παρακάτω κατηγορίες: α) την επίκτητη δυσλεξία β) την ειδική ή εξελικτική δυσλεξία, γ) την οπτική δυσλεξία και δ) την ακουστική δυσλεξία.

3.5.2.1 Επίκτητη δυσλεξία

Το είδος αυτό της δυσλεξίας χαρακτηρίζεται από τη δυσκολία του ατόμου να επεξεργαστεί σωστά το γραπτό λόγο. Στην περίπτωση της επίκτητης δυσλεξίας οι ικανότητες της ανάγνωσης, γραφής και ορθογραφίας έχουν πλήρως αποκτηθεί, αλλά χάθηκαν ή ελαττώθηκαν ως αποτέλεσμα εγκεφαλικού τραυματισμού. Η επίκτητη δυσλεξία διακρίνεται, σε δυο επιμέρους τύπους: *επίκτητη – επιφανειακή δυσλεξία* και *επίκτητη – βαθιά δυσλεξία*.

Στην επίκτητη – επιφανειακή δυσλεξία παρατηρείται δυσκολία στην ανάγνωση κάποιων συγκεκριμένων λέξεων. Οι δυσλεξικοί αυτής της περίπτωσης αντιμετωπίζουν δυσκολία με τις λέξεις εκείνες, οι οποίες έχουν περίπου την ίδια ορθογραφία.

Στη δεύτερη περίπτωση της επίκτητης – βαθιάς δυσλεξίας, οι «ασθενείς» διαβάζουν τα ουσιαστικά και τα επίθετα με μεγαλύτερη ευκολία, από ό,τι τα ρήματα, και αυτό συμβαίνει διότι τα πρώτα παραπέμπουν δυναμικά σε εικόνες και έτσι γίνονται πιο εύκολα κατανοητά. Επίσης, δυσκολεύονται στην ανάγνωση λέξεων, οι οποίες δε παρουσιάζουν κανένα απολύτως νόημα και είναι εντελώς άγνωστες γι' αυτούς, για τον ίδιο ακριβώς λόγο.

3.5.2.2 Ειδική ή εξελικτική δυσλεξία

Η εξελικτική δυσλεξία, η οποία τις περισσότερες φορές οφείλεται σε κληρονομικά και γενετικά αίτια, βασίζεται στην έλλειψη αντιστοίχισης νοητικών δεξιοτήτων με τις γλωσσικές. Η εξελικτική δυσλεξία διακρίνεται σε *οπτική δυσλεξία* και *ακουστική δυσλεξία*.

3.5.2.3 Οπτική δυσλεξία

Τα άτομα με οπτική δυσλεξία παρουσιάζουν ελλείμματα στην οπτική αντίληψη, την οπτική διάκριση και την οπτική μνήμη. Η διαταραχή αυτή έχει ελάχιστη σχέση με την όραση του ατόμου (Στασινός, 2001, σ.53). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της ανωμαλίας είναι η τάση του οπτικά δυσλεξικού παιδιού να μπερδεύει τις λέξεις ή τα γράμματα που έχουν οπτική ομοιότητα. Έτσι τα παιδιά δε μπορούν να αναγνωρίσουν άμεσα και γρήγορα μια λέξη που βλέπουν και συνήθως αντιμετωπίζουν όλες τις λέξεις σα να τις βλέπουν για πρώτη φορά. Κατά συνέπεια, δυσκολεύονται να διαβάσουν συνολικά τις λέξεις και στη συνέχεια μια ολόκληρη φράση.

Η απόδοση των οπτικά δυσλεξικών παιδιών, δεν περιορίζεται μόνο στην ανάγνωση, αλλά και στην ορθογραφία. Έτσι, συχνά παρατηρούνται λάθη στην ορθογραφημένη γραφή, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για λέξεις σχετικά δύσκολες και σύνθετες. Βέβαια υπάρχουν και οι εξαιρέσεις, ειδικά όταν βλέπουμε να γίνονται ορθογραφικά λάθη στις απλές μόνο λέξεις. Τα αίτια αυτής της υστέρησης βρίσκονται στην εκμάθηση της πρώτης ανάγνωσης, που, όπως έχει αναφερθεί, γίνεται με διαφορετικές μεθόδους. Η καταλληλότερη μέθοδος για την εξάλειψη ή τη διόρθωση αυτού του προβλήματος βρίσκεται στη φωνηματική μέθοδο της πρώτης ανάγνωσης.

3.5.2.4 Ακουστική δυσλεξία

Στην περίπτωση της ακουστικής δυσλεξίας το δυσλεξικό παιδί παρουσιάζει δυσκολίες στην αντιστοίχιση των γραπτών λέξεων με ακουστικές, δεν είναι ικανό να αναπαραγάγει τις λέξεις που βλέπει σε προφορικό λόγο. Αυτό συμβαίνει κυρίως, όχι γιατί δεν κατανοεί εννοιολογικά τις λέξεις αυτές, αλλά επειδή δε μπορεί να τις μετατρέψει σε ακουστική μορφή. Αυτές οι λέξεις είναι τις περισσότερες φορές άγνωστες ή χαμηλής συχνότητας. Το ίδιο συμβαίνει και στην ορθογραφία, όπου, κατά συνέπεια, οι μόνες λέξεις που μπορεί να γράψει σωστά είναι αυτές που υπάρχουν στο οπτικό του λεξιλόγιο και σ' αυτή την περίπτωση επιστρέφουμε και πάλι στις αναγνωστικές μεθόδους, όπου προτείνεται η χρήση ολικών μεθόδων εκμάθησης της ανάγνωσης.

3.5.3 Αίτια δυσλεξίας

Εισαγωγή

Πριν ακόμη προχωρήσουμε στα βαθύτερα αίτια των αναγνωστικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα παιδιά, από την παιδική τους ηλικία ως την εφηβεία, αλλά και στην υπόλοιπη ζωή τους, θα πρέπει να επισημάνουμε το σημαντικό ρόλο της ωριμότητας: Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, η ετοιμότητα ενός παιδιού για μάθηση είναι βασικός παράγοντας, για να αναπτύξει περαιτέρω δεξιότητες. Επομένως, η διδασκαλία της ανάγνωσης απαιτεί τη σωστή και ομαλή ανάπτυξη του παιδιού, και διανοητική και, γενικότερα, λειτουργική.

Η δυσλεξία, ως διαταραχή, έχει προβληματίσει τους επιστήμονες, οι οποίοι προσπαθούν να ανιχνεύσουν τις πραγματικές αιτίες.

3.5.3.1 Νευρολογικές δυσλειτουργίες

Οι υποστηρικτές της νευρολογικής προοπτικής εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στην ανατομία του εγκεφάλου και συγκεκριμένα στον τρόπο που ο εγκέφαλος επεξεργάζεται τις πληροφορίες που δέχεται, για να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι οι διαταραχές που εμφανίζονται, οφείλονται στην ελλιπή αποθήκευση των πληροφοριών αυτών από τον εγκέφαλο (Στασινός, 1993, σ. 86).

3.5.3.2 « Ελλιπής ημισφαιρική κυριαρχία »

Μία ακόμα πιθανολογούμενη και αρκετά διαδεδομένη αιτία της δυσλεξίας είναι η αποκαλούμενη «ελλιπής ημισφαιρική κυριαρχία». Στις περιπτώσεις των δυσλεξικών η ημισφαιρική κυριαρχία είτε εμφανίζεται καθυστερημένα είτε δεν εμφανίζεται καθόλου.

Όπως γνωρίζουμε, ο εγκέφαλος του ανθρώπου αποτελείται από πολλές περιοχές, κάθε μια από τις οποίες ελέγχει και διαφορετικές λειτουργίες. Η έννοια της ημισφαιρικής κυριαρχίας έχει σχέση με την εξειδικευμένη λειτουργία του κάθε ημισφαιρίου του ανθρώπινου εγκεφάλου. Το αριστερό ημισφαίριο θεωρείται ότι ελέγχει κυρίως την ομιλία, την αναλυτική σκέψη, τα μαθηματικά, τους υπολογισμούς, την τεχνολογία, τη θεωρία (λ.χ. της μουσικής) και τις χειρωνακτικές δεξιότητες. Αντιθέτως, το δεξί ημισφαίριο εξειδικεύεται στην αναγνώριση προσώπων, στην κατανόηση και

χρησιμοποίηση του χώρου, στο συναίσθημα, στη μη λεκτική επικοινωνία, στη μνήμη των εικόνων, στην τέχνη και στη διαίσθηση. Είναι κατανοητό πως το ένα ημισφαίριο είναι απαραίτητο και συμπληρωματικό του άλλου.

Οι λειτουργίες του λόγου βασίζονται στο αριστερό ημισφαίριο, το οποίο εμφανίζεται ως «ανώτερο», και στο δεξιό ημισφαίριο, το οποίο χαρακτηρίζεται ως «υποδεέστερο». Η διαφορά τους αυτή στηρίζεται στην θεωρία της ελλιπούς ημισφαιρικής κυριαρχίας, αφού το αριστερό ημισφαίριο θεωρείται ως κυρίαρχο, αφού είναι υπεύθυνο για τον έλεγχο της ομιλίας και των άλλων θεωρούμενων «ανώτερων» λειτουργιών (ανάλυση, μαθηματικά κ.τ.λ)

Η δεξιοχειρία θεωρείται ακόμη μια απόδειξη της θεωρίας αυτής, αφού το αριστερό ημισφαίριο ελέγχει ακόμα και τη γραφή.

Η καθυστέρηση στη νευρολογική ωρίμανση του αριστερού ημισφαιρίου και γενικότερα η αργοπορημένη ανάπτυξη του εγκεφάλου έχει ως συνέπεια δυσλειτουργίες, όπως η δυσλεξία.

3.5.3.3 Γενετικές ανωμαλίες

Η αιτιολόγηση της δυσλεξίας ως γενετικής ανωμαλίας βασίζεται στην παρατήρηση της οικογενειακής κατάστασης του δυσλεξικού παιδιού. Έτσι, σε πολλές περιπτώσεις δυσλεξικών φαίνεται πως υπάρχουν και κληρονομικοί παράγοντες που συμβάλλουν σ' αυτήν την πάθηση. Από έρευνες έχει προκύψει πως ένα στα δύο παιδιά έχει οικογενειακό ιστορικό στην αναγνωστική δυσκολία.

Από την άλλη πλευρά, η επίδραση της κληρονομικότητας, δεν μπορεί να είναι ο μόνος αιτιολογικός παράγοντας της δυσλεξίας. Θα πρέπει να εξεταστεί και η κατάσταση της οικογένειας σε επίπεδο μορφωτικό. Τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα έχουν συνήθως κατώτερο μορφωτικό επίπεδο. Άλλωστε, δεν πρέπει να ξεχνάμε τη σπουδαιότητα της μετανάστευσης πληθυσμών (οικονομικοί μετανάστες), όπου οι συνθήκες εκμάθησης της ανάγνωσης για ένα παιδί είναι σίγουρα πολύ διαφορετικές και πολύ πιο δύσκολες.

Στο πλαίσιο της γενετικής, το φύλο εμφανίζεται ως ένας ακόμα αιτιολογικός παράγοντας. Η δυσλεξία φαίνεται να εμφανίζεται συχνότερα στα αγόρια και λιγότερο συχνά στα κορίτσια, σε αναλογία τέσσερα προς ένα περίπου. Είναι, εξάλλου, γνωστό πως τα κορίτσια υπερτερούν στο θέμα της αναγνωστικής ικανότητας και αυτό οφείλεται, κυρίως, στην ταχύτερη διαδικασία της γενικής, αλλά και της γλωσσικής ανάπτυξής τους.

3.5.3.4 Άλλες αιτιολογικές απόψεις

Κατά καιρούς έχουν δοθεί και άλλες ερμηνείες στο θέμα της δυσλεξίας. Μία απ' αυτές, και ίσως η πιο διαδεδομένη, είναι η σχέση της δυσλεξίας με τους παράγοντες της όρασης. Έχει διαπιστωθεί ότι τα δυσλεξικά παιδιά παρουσιάζουν ασυνήθιστες «οφθαλμικές κινήσεις», που χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη αστάθεια και συντομότερη διάρκεια συγκέντρωσης. Σύμφωνα με τους Park και Schneider (1975) η δυσλεξία έχει σχέση με τον κακό μεταβολισμό του ατόμου, εξαιτίας της δυσλειτουργίας του θυρεοειδούς αδένου.

Ο Levinson (1980) από την πλευρά του προτείνει ως αίτιο τη διαταραχή της αίσθησης ισορροπίας του ατόμου, όταν δηλαδή ο μαθητευόμενος αναγνώστης έχει την εντύπωση ότι το κείμενο κινείται μπροστά στα μάτια του.

Τέλος, ο Birch (1966), κάνοντας διάφορες υποθέσεις, καταλήγει στο συμπέρασμα πως οι αναγνωστικές δυσκολίες οφείλονται στην έλλειψη πρωτεϊνών.

3.6 Δυσλεξία – Υπερλεξία – Ανάγνωση

Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκε η σημασία και ο απώτερος σκοπός της ανάγνωσης, που είναι η σημασιολογική ερμηνεία του περιεχομένου ενός κειμένου, η κατανόηση δηλαδή από τον αναγνώστη αυτών που διαβάζει.

Το δυσλεξικό, λοιπόν, άτομο, εκτός του ότι παρουσιάζει δυσκολία στον τρόπο που διαβάζει, χωλαίνει, επίσης, στην κατανόηση του κειμένου. Υπάρχουν δυσλεξικά παιδιά, τα οποία τελικώς καταφέρνουν να αναγνωρίζουν μεμονωμένες λέξεις, αλλά υστερούν στη κατανόηση μιας συγκεκριμένης αναγνωστικής ενότητας. Η σωστή, όμως, ανάγνωση μεμονωμένων λέξεων δεν είναι αρκετή, όταν το άτομο που τις διαβάζει δεν κατανοεί τη σημασία τους. Άλλωστε, αυτός είναι και ο στόχος του κάθε συγγραφέα, να επικοινωνεί με τον αναγνώστη του. Δεν υπάρχει, επομένως επικοινωνιακή επαφή με αυτό τον τρόπο και η κατάσταση γίνεται ακόμα πιο δύσκολη, όταν πρόκειται για την ανάγνωση κάποιων επιστημονικών εγχειριδίων. Το πρόβλημα σ' αυτή την περίπτωση εστιάζεται στις άγνωστες λέξεις που υπάρχουν.

3.5.3.4 Άλλες αιτιολογικές απόψεις

Κατά καιρούς έχουν δοθεί και άλλες ερμηνείες στο θέμα της δυσλεξίας. Μία απ' αυτές, και ίσως η πιο διαδεδομένη, είναι η σχέση της δυσλεξίας με τους παράγοντες της όρασης. Έχει διαπιστωθεί ότι τα δυσλεξικά παιδιά παρουσιάζουν ασυνήθιστες «οφθαλμικές κινήσεις», που χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη αστάθεια και συντομότερη διάρκεια συγκέντρωσης. Σύμφωνα με τους Park και Schneider (1975) η δυσλεξία έχει σχέση με τον κακό μεταβολισμό του ατόμου, εξαιτίας της δυσλειτουργίας του θυρεοειδούς αδένου.

Ο Levinson (1980) από την πλευρά του προτείνει ως αίτιο τη διαταραχή της αίσθησης ισορροπίας του ατόμου, όταν δηλαδή ο μαθητευόμενος αναγνώστης έχει την εντύπωση ότι το κείμενο κινείται μπροστά στα μάτια του.

Τέλος, ο Birch (1966), κάνοντας διάφορες υποθέσεις, καταλήγει στο συμπέρασμα πως οι αναγνωστικές δυσκολίες οφείλονται στην έλλειψη πρωτεϊνών.

3.6 Δυσλεξία – Υπερλεξία – Ανάγνωση

Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκε η σημασία και ο απώτερος σκοπός της ανάγνωσης, που είναι η σημασιολογική ερμηνεία του περιεχομένου ενός κειμένου, η κατανόηση δηλαδή από τον αναγνώστη αυτών που διαβάζει.

Το δυσλεξικό, λοιπόν, άτομο, εκτός του ότι παρουσιάζει δυσκολία στον τρόπο που διαβάζει, χωλαίνει, επίσης, στην κατανόηση του κειμένου. Υπάρχουν δυσλεξικά παιδιά, τα οποία τελικώς καταφέρνουν να αναγνωρίζουν μεμονωμένες λέξεις, αλλά υστερούν στη κατανόηση μιας συγκεκριμένης αναγνωστικής ενότητας. Η σωστή, όμως, ανάγνωση μεμονωμένων λέξεων δεν είναι αρκετή, όταν το άτομο που τις διαβάζει δεν κατανοεί τη σημασία τους. Άλλωστε, αυτός είναι και ο στόχος του κάθε συγγραφέα, να επικοινωνεί με τον αναγνώστη του. Δεν υπάρχει, επομένως επικοινωνιακή επαφή με αυτό τον τρόπο και η κατάσταση γίνεται ακόμα πιο δύσκολη, όταν πρόκειται για την ανάγνωση κάποιων επιστημονικών εγχειριδίων. Το πρόβλημα σ' αυτή την περίπτωση εστιάζεται στις άγνωστες λέξεις που υπάρχουν.

Τα άτομα που αναγνωρίζουν και μπορούν να διαβάσουν ενδεχομένως με γρήγορο ρυθμό ένα μεγάλο αριθμό λέξεων, αλλά δεν κατανοούν το μήνυμα μιας συνολικής φράσης, χαρακτηρίζονται ως "υπερλεξικά άτομα", και η συγκεκριμένη περίπτωση ως "υπερλεξία".

Η διαφορά δυσλεξικών και υπερλεξικών παιδιών έγκειται στο γεγονός ότι τα πρώτα αντιμετωπίζουν πρόβλημα αποκωδικοποίησης, που αφορά τη μεγαλόφωνη ανάγνωση, ενώ κατανοούν ταυτοχρόνως το περιεχόμενο μιας σειράς λέξεων. Ενώ τα υπερλεξικά παιδιά μπορούν άνετα να αποκωδικοποιήσουν ένα κείμενο – δηλαδή να το διαβάσουν εύκολα - αλλά δυσκολεύονται να το κατανοήσουν. Η ιδιομορφία αυτή δε σημαίνει πως τα άτομα αυτά είναι νοητικά καθυστερημένα.

3.7 Τεχνικές διάγνωσης της αναγνωστικής λειτουργίας – αναγνωστικά τεστ

Εισαγωγή

Η αναγνώριση των δυσλεξικών παιδιών είναι ιδιαίτερα δύσκολη υπόθεση, ειδικά όταν χρειάζεται η διάκριση από άλλα αναγνωστικά προβλήματα. Μάλιστα γίνεται ακόμη πιο δύσκολη από το γεγονός ότι η δυσλεξία δεν εκδηλώνεται μόνο με ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα ή σύμπτωμα. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να γίνεται η κατάλληλη διάγνωση στα παιδιά με αναγνωστικές δυσλειτουργίες, ώστε να αναγνωρισθεί το πρόβλημα.

Υπάρχουν διάφορες μορφές, διάγνωσης, οι οποίες βασίζονται σε ποικίλα τεστ αξιολόγησης. Μια σωστή διάγνωση, όμως, πρέπει να πληροί κάποιες προϋποθέσεις έτσι, ώστε να προκύψει και το σωστό αποτέλεσμα. Οι προϋποθέσεις αυτές έχουν σχέση με τον προσδιορισμό της ύπαρξης ή μη ενός δυσλεξικού προβλήματος στο παιδί, με τη φύση του προβλήματος, καθώς και με τις ειδικές δυσκολίες που πιθανόν να αντιμετωπίζει το παιδί στην επεξεργασία του γραπτού λόγου και, γενικότερα, με τις γνωστικές του δυνατότητες. Τέλος, μια διάγνωση πρέπει να έχει ως στόχο την πρόταση ή την κατάρτιση ενός κατάλληλου προγράμματος, το οποίο θα μπορεί να παρέμβει στο πρόβλημα και να στοχεύει στην αναγνώριση των ιδιαίτερων μαθησιακών δυσκολιών του παιδιού.

3.8 Εγκέφαλος και δυσλεξία

Από ποικίλες έρευνες έχει αποδειχθεί πως κάποιες δυσλειτουργίες του εγκεφάλου έχουν ως αποτέλεσμα και τη διαταραχή της δυσλεξίας. Προκειμένου, όμως, να καταλήξει κανείς στο συμπέρασμα πως η αιτία της δυσλεξίας ενός παιδιού είναι μια δυσλειτουργία του εγκεφάλου του, πρέπει πρώτα να εφαρμόσει κάποια τεστ, τα οποία θα επιβεβαιώσουν ή θα απορρίψουν αυτή την υπόθεση. Τα τεστ αυτά αποσκοπούν στην εξέταση κάποιων συγκεκριμένων αισθητηριακών περιοχών και των λειτουργιών τους. Έτσι έχουμε τα **οπτικά τεστ**, τα οποία μπορεί να περιλαμβάνουν αποκωδικοποίηση, ανάγνωση και τεστ οπτικής αντίληψης. Τα **ακουστικά τεστ**, όπου έχουμε επανάληψη λέξεων και προτάσεων, τεστ συλλαβισμού και ακουστικής αντίληψης. Τα **κινητικά τεστ**, στα οποία εξετάζονται η αντιγραφή σχεδίων, η γραφή και η γρήγορη ονομασία των αντικειμένων (π.χ. γλωσσική έκφραση). Τα **τεστ διαδοχής**, τα οποία περιλαμβάνουν πίνακες πολλαπλασιασμού, μήνες του χρόνου, αλφάβητο, επανάληψη πολυσύλλαβων λέξεων και προσδιορισμό ρυθμικής διαδοχής.

Με το συνδυασμό των παραπάνω τεστ είναι δυνατή η αξιολόγηση του κατά πόσο οι διαταραχές εγκεφαλικών λειτουργιών εμπλέκονται στη διαδικασία της ανάγνωσης, της γραφής και της μάθησης γενικότερα.

Συμπληρωματικά με τα γνωστικά τεστ, η αξιολόγηση πρέπει να βασίζεται και σε διερεύνηση ψυχολογικών παραγόντων. Είναι σημαντική, επίσης, η ύπαρξη ενός λεπτομερούς ιστορικού γενετικής (κληρονομικής) κατάστασης, της περιόδου εγκυμοσύνης της μητέρας, της γέννησης, των ασθενειών, της κινητικής και γλωσσικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης των αναγνωστικών και γραφικών ικανοτήτων.

3.9 Τεστ ανάγνωσης

Πέρα από τα τεστ, τα οποία έχουν ως στόχο την αξιολόγηση των αισθητηριακών περιοχών του εγκεφάλου και τις επιδράσεις τους στην ανάγνωση, υπάρχουν και τα αναγνωστικά τεστ, τα οποία συμπεριλαμβάνουν 1) τεστ αναγνώρισης μεμονωμένων λέξεων 2) τεστ μεγαλόφωνης ανάγνωσης και κατανόησης κειμένου και 3) τεστ σιωπηρής ανάγνωσης.

Τα τεστ αναγνώρισης μεμονωμένων λέξεων μετρούν τον αριθμό των λέξεων που το δυσλεξικό παιδί διαβάζει σωστά. Πρόκειται δηλαδή για μια ένδειξη της αναγνωστικής ικανότητας του παιδιού και της μορφής

διδασκαλίας που ίσως χρειάζεται. Τα τεστ μεγάλωφωνης ανάγνωσης βασίζονται στην προφορά και την κατανόηση αυτών που διαβάζονται. Εδώ τα κριτήρια αξιολόγησης της ανάγνωσης του παιδιού είναι η ακρίβεια, η ταχύτητα και η κατανόηση. Στα τεστ σιωπηρής ανάγνωσης το δυσλεξικό παιδί καλείται να απαντήσει γραπτώς σε ερωτήσεις κατανόησης ενός κειμένου.

Αν τα αποτελέσματα αυτών των τεστ είναι αρνητικά, και επομένως το παιδί που αντιμετωπίζει αναγνωστικά προβλήματα είναι δυσλεξικό, τότε ο δρόμος που θα πρέπει να ακολουθηθεί είναι ένα εντατικό πρόγραμμα σε ένα ειδικό κέντρο θεραπείας ή, έστω, άμβλυνσης της δυσλεξίας, κυρίως όταν πρόκειται για σοβαρές περιπτώσεις. Ωστόσο, δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ότι, όπως κάθε παιδί έχει μια ξεχωριστή προσωπικότητα, έτσι και τα συμπτώματα της δυσλεξίας είναι ιδιαίτερα, επομένως και η θεραπεία της διαφοροποιείται αναλόγως του παιδιού και του ιδίου του προβλήματος.

3.10 Συνέπειες δυσλεξίας

Κατανοώντας τη σπουδαιότητα του προβλήματος της δυσλεξίας θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε και τις συνέπειες που προκύπτουν απ' αυτό.

Γνωρίζουμε, λοιπόν, πως το δυσλεξικό παιδί δεν έχει την ικανότητα να διαβάσει σωστά, είτε από πλευράς άρθρωσης είτε από πλευράς κατανόησης. Αυτό πρώτα του στερεί το δικαίωμα στη γνώση, αφού αδυνατεί να αντεπεξέλθει στις εκπαιδευτικές σχολικές δραστηριότητες, αλλά και γενικότερα αδυνατεί να επικοινωνήσει αποτελεσματικά με τους συνανθρώπους του.

Τα προβλήματα αυτά που αντιμετωπίζει το δυσλεξικό άτομο κατά τη διάρκεια των σχολικών του χρόνων φαίνονται σχεδόν μηδαμινά μπροστά σ' αυτά που θα αντιμετωπίσει στη συνέχεια ως ενήλικας και, ιδιαίτερα, αν δεν έχει θεραπευτεί εντελώς από αυτά. Η επικοινωνία σίγουρα τότε γίνεται περισσότερο αναγκαία για τον άνθρωπο, αφού αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση της κοινωνικής του επιβίωσης. Αν εξαιρέσουμε τη δυνατότητα ανάγνωσης μιας εφημερίδας, ενός περιοδικού ή ακόμα και ενός ενημερωτικού φυλλαδίου που περιλαμβάνεται στις καθημερινές δραστηριότητες ενός συνηθισμένου ανθρώπου, σημαντικός παράγοντας ομαλής διαβίωσής του είναι και η επαγγελματική αποκατάσταση του ατόμου. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, πως τα πράγματα γίνονται πιο σοβαρά,

αφού ένα δυσλεξικό άτομο δυσκολεύεται να εργαστεί και να αποκτήσει την εμπιστοσύνη από τη πλευρά της εργοδοσίας.

Γι' αυτό το λόγο, πέρα από τις θεραπευτικές δραστηριότητες και τα διάφορα αναγνωστικά τεστ που αναφέρθηκαν, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας κι' άλλους παράγοντες, όπως το σχολείο και την υποστήριξη που θα προσφέρει, αλλά και τη βοήθεια της οικογένειας, η οποία είναι υποχρεωμένη να στηρίζει το αναπτυσσόμενο άτομο με ψυχολογικούς και άλλους αποτελεσματικούς τρόπους, για την επιτυχή αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος.

3.10.1 Σχολική υποστήριξη

Όσον αφορά τη μαθησιακή υποστήριξη από την πλευρά του σχολείου έχουν προταθεί πολλές εκδοχές, οι οποίες κοινό συστατικό έχουν τη δημιουργία προγραμμάτων που θα ενισχύσουν και θα στηρίζουν τα παιδιά στην αντιμετώπιση των προβλημάτων τους που σχετίζονται με την ανάγνωση και τις άλλες σχολικές δραστηριότητες στις οποίες υστερούν.

Σημαντικός είναι, λοιπόν, ο καθορισμός μιας κατάλληλης ειδικής αναγνωστικής αγωγής, πράγμα το οποίο συνεπάγεται την εξατομικευμένη διδασκαλία, προσαρμοσμένη δηλαδή στις ανάγκες του κάθε παιδιού ξεχωριστά. Μια τέτοια διδασκαλία θα είναι ευχάριστη, αποδοτική και θα δημιουργεί τις συνθήκες εκείνες, ώστε ο μαθητής να αποκτήσει επαρκείς σχετικές γνώσεις. Απαραίτητη προϋπόθεση, βέβαια, αυτού του εγχειρήματος είναι η επίγνωση και η σωστή ενημέρωση για το πρόβλημα, ώστε να ακολουθηθεί η σωστή αναγνωστική αγωγή.

Συχνά παρατηρούμε δασκάλους και γονείς να οδηγούνται σε συμπεράσματα, όπως το ότι το παιδί δεν πρόκειται να μάθει ποτέ να γράφει ή να διαβάζει, οπότε δεν προσπαθούν ιδιαίτερα να αναστείλουν αυτή τη προοπτική. Ωστόσο, πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι ένα παιδί δεν πρόκειται ποτέ να μάθει να διαβάζει χωρίς συγκεκριμένη βοήθεια, από μόνο του, και ειδικά όταν δεν αγαπά αυτό που κάνει. Εδώ δημιουργείται το ερώτημα του λόγου για τον οποίο το παιδί δεν καθίσταται ικανό να διαβάσει. Μπορεί, όπως προαναφέρθηκε, να μη βρίσκει κανένα ενδιαφέρον σ' αυτή τη δραστηριότητα ή, πιθανόν, να αντιμετωπίζει κάποια αναγνωστική δυσκολία. Έτσι, πριν ακόμα καταλήξουμε στο σχεδιασμό του ειδικού και ατομικού αυτού προγράμματος, καλό θα ήταν να προηγηθεί η διερεύνηση της προέλευσης αυτής της λειτουργικής ανωμαλίας.

Ένα άλλο στοιχείο, το οποίο πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη, είναι η προσέγγιση του δυσλεξικού παιδιού. Δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα παιδί καθυστερημένο που απλώς έχει αναγνωστικά προβλήματα, αλλά ως ένα πνευματικά ανεπτυγμένο άτομο, όπως και τα υπόλοιπα παιδιά.

Κάποιες αρχές που χαρακτηρίζουν ένα πρόγραμμα θεραπευτικής διδασκαλίας είναι, καταρχήν, η παροχή κινήτρων στο δυσλεξικό παιδί για προώθηση του μαθησιακού του πεδίου, η δημιουργία ευκαιριών για αποκόμιση θετικών εμπειριών στο σχολείο, η εξατομίκευση της διδασκαλίας που θα απευθύνεται σε δυσλεξικά παιδιά, η παραμονή των παιδιών αυτών στη φυσική τους τάξη, εφόσον το επέτρεπει το μέγεθος του προβλήματος.

Το θέμα που εγείρεται ύστερα από όλα αυτά είναι φυσικά η θεωρητική κατάρτιση του δασκάλου, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο θα διδάξει τα παιδιά, ώστε να διορθωθούν τα αναγνωστικά και, κατ' επέκταση, τα μαθησιακά προβλήματα.

Από τα αποτελέσματα διαφόρων ερευνών φαίνεται πως είναι ασφαλέστερη και πως ταιριάζει πιο πολύ στις ανάγκες των παιδιών αυτών η φωνητική ή συλλαβική μέθοδος πρώτης ανάγνωσης, και όχι μία μέθοδος που χρησιμοποιεί τη λέξη ως μονάδα ανάγνωσης. Η χρήση επίσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών συμβάλλει σημαντικά στην προαγωγή βασικών δεξιοτήτων του δυσλεξικού παιδιού, αφού τώρα τελευταία έχουν δημιουργηθεί ειδικά προγράμματα για ηλεκτρονικούς υπολογιστές που έχουν στόχο τη βελτίωση της αναγνωστικής συμπεριφοράς τους.

Στα εκπαιδευτικά συστήματα των προηγμένων κοινωνιών ήδη από τη δεκαετία του '80 παρατηρείται μια αυξανόμενη τάση χρήσης προγραμμάτων εκπαιδευτικού λογισμικού ως μεθοδολογικού μέσου, αφενός για την προσέλευση του ενδιαφέροντος των μαθητών και, αφετέρου, για την κατάκτηση της αναγνωστικής δεξιότητας. Παράλληλα, όμως, πλήθος ερευνών έχουν καταγραφεί τα τελευταία χρόνια με διαφορετικά αποτελέσματα, σχετικά με τα οφέλη που προκύπτουν από τη χρήση των συγκεκριμένων προγραμμάτων για την κατάκτηση της ανάγνωσης.

Πρόσφορο έδαφος εφαρμογής των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση αποτελούν ο σχεδιασμός και η συμβολή της φωνολογικής συνειδητοποίησης για την ανάπτυξη των αναγνωστικών δεξιοτήτων. Ο όρος «φωνολογική συνειδητοποίηση» αποτελεί ακριβή μετάφραση του επικρατέστερου αγγλικού όρου «phonological awareness», ο οποίος πέρασε στα ελληνικά και ως «φωνημική ενημερότητα» ή «γλωσσική ενημερότητα». Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για να δηλώσει, από τη μια, την ευαισθητοποίηση των παιδιών στο γεγονός ότι οι λέξεις αποτελούνται από επιμέρους ήχους, στους οποίους μπορούν να αναλυθούν, και, από την άλλη, την κατανόηση ότι τα

γράμματα αναπαριστούν τις φωνημικές μονάδες του προφορικού λόγου. Η παροχή κινήτρων στη διαδικασία της μάθησης παίζει επίσης σημαντικό ρόλο, αφού φαίνεται να σχετίζεται άμεσα με την επιτυχία ή την αποτυχία του μαθητή.

3.10.2 Οικογενειακή υποστήριξη

Η διαταραχή της δυσλεξίας είναι ίσως δύσκολο να ανακαλυφθεί από τους γονείς, οι οποίοι προφανώς δεν είναι ικανοί να κατανοήσουν αν το παιδί τους δε μπορεί να διαβάσει διότι δεν ενδιαφέρεται ή διότι δεν είναι ικανό να διαβάσει. Αυτό αποτελεί πρόβλημα, γιατί, όσο πιο αργά γίνεται αντιληπτή η δυσλεξία, τόσο πιο δύσκολη γίνεται η κατάσταση. Η δυσλεξία, βέβαια, μπορεί να αντιμετωπιστεί και, τελικώς, να θεραπευτεί, αρκεί να είμαστε ενήμεροι και να ενδιαφερόμαστε.

Αρχικά, λοιπόν, οι γονείς, αλλά και το παιδί, θα πρέπει να μάθουν να συμβιώνουν με τη δυσλεξία. Το παιδί είναι απαραίτητο να υποστηρίζεται ψυχολογικά από τους γονείς, γιατί η ψυχική του ισορροπία είναι αναγκαία, ώστε να αντιμετωπίσει το πρόβλημά του. Αυτό που έχει σημασία είναι να υπάρχει κουράγιο και υπομονή, διότι με την απόγνωση και την απελπισία σίγουρα θα έχουμε τα αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που επιθυμούμε. Επομένως, αυτό που χρειάζονται τα δυσλεξικά παιδιά είναι, καταρχήν, συνεχής ενθάρρυνση και τόνωση του ηθικού τους στις προσπάθειές τους, βοήθεια στις σχολικές τους εργασίες σε καθημερινή βάση - οι οποίες ασφαλώς θα πρέπει να είναι μικρής έκτασης ώστε να μην είναι επιβαρυντικές - καθώς επίσης προστασία και βοήθεια στην εξωσχολική τους ζωή.

Το δυσλεξικό παιδί, επιπλέον, θα πρέπει να επικοινωνεί και να εμπιστεύεται το στενό του οικογενειακό περιβάλλον, ώστε να βρίσκει κάποιον αποδέκτη των προβλημάτων του και να αποφευχθεί μ' αυτό τον τρόπο η εσωστρέφεια που ενδεχομένως θα προκύψει στη συνέχεια, η οποία με τη σειρά της οδηγεί στη μελαγχολία, στην κατάθλιψη και μετά σε ακόμα σοβαρότερα ψυχικά νοσήματα.

Τέλος, επειδή όλοι μας γνωρίζουμε τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένα τέτοιο άτομο, ειδικά όταν βρίσκεται μακριά από την οικογενειακή στέγη, δυσκολίες που σχετίζονται άμεσα με την ειρωνεία, το χλευασμό, την περιφρόνηση και την απόρριψη των άλλων, θα ήταν ίσως προτιμότερο οι γονείς να συμβουλευθούν κάποιον ειδικό ψυχολόγο ή ψυχίατρο, όταν αυτό χρειαστεί.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, είναι σημαντικό και απαραίτητο να γνωρίζει κάποιος γραφή και ανάγνωση, αφού είναι αδύνατον να εξυπηρετήσει τις στοιχειώδεις ανάγκες της ζωής του, χωρίς αυτές τις δεξιότητες. Η ικανότητα ανάγνωσης και γραφής έχει γίνει στις μέρες μας τόσο απαραίτητη, ώστε η μη απόκτησή τους ισοδυναμεί με σοβαρή αναπηρία. Μάλιστα, η κατάκτηση του «γραμματισμού» θα πρέπει να φθάσει σε ένα υψηλό επίπεδο, αφού οι απαιτήσεις, τόσο στον επαγγελματικό χώρο, όσο και στην καθημερινή ζωή, είναι ασύγκριτα περισσότερες από παλιά. Σε αυτά πρέπει να προστεθεί και η χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του διαδικτύου, που έκαναν ακόμη πιο σημαντική τη κατάκτηση του γραμματισμού.

Στη κατάκτηση του «αλφαριθμητισμού» ιδιαίτερη σημασία αποκτά ένα περιβάλλον πλούσιο σε αναγνωστικά ερεθίσματα.

Η «εγγραμματοσύνη» και η κατάκτησή της, μια διαδικασία που αναμφισβήτητα επιφέρει σημαντικές αλλαγές στο τρόπο αντιμετώπισης της γλώσσας από το παιδί, έχει αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής σπουδής σε ποικίλους επιστημονικούς κλάδους. Η απόκτηση της επιδέξιας ανάγνωσης βασίζεται σε μοντέλα και σε στάδια, τα οποία έχουν ήδη αναφερθεί. Υπάρχουν πολλοί τρόποι να αναπτύξει κάποιος τα αναγνωστικά του προσόντα, ώστε να διαβάζει καλύτερα και πιο γρήγορα, κατανοώντας ταυτόχρονα το κείμενο, και έτσι να χαρακτηριστεί ως επιδέξιος αναγνώστης.

Η επιδεξιότητα στην ανάγνωση αναφέρεται όχι μόνο στο γρήγορο ρυθμό της ανάγνωσης ενός κειμένου, αλλά και στη δυνατότητα κατανόησης αυτού του κειμένου. Η γρήγορη οφθαλμοκίνηση, η αναγνώριση των λέξεων καθώς και η καλή μνήμη είναι γενικά κάποια από τα χαρακτηριστικά των επιδέξιων αναγνωστών. Επίσης, οι επιδέξιοι αναγνώστες χρησιμοποιούν κάποιες συγκεκριμένες τεχνικές, οι οποίες τους διακρίνουν από τους κανονικούς αναγνώστες.

Η αδυναμία ενός ατόμου να αντιμετωπίσει με επιτυχία την εκμάθηση του γραπτού λόγου συνήθως προσδιορίζεται με το γενικό όρο «μαθησιακή δυσκολία». Στη στενότερη έννοιά του ο όρος «μαθησιακή δυσκολία» αναφέρεται στην αποτυχία του παιδιού να αποκτήσει μια δεξιότητα που συνδέεται με τη σχολική μάθηση, παρόλο που οι διάφοροι παράγοντες της μάθησης είναι ικανοποιητικοί. Αλλά δεδομένου ότι η σχολική εκπαίδευση βασίζεται κυρίως στη λειτουργία του γραπτού λόγου, η πιο σημαντική

μαθησιακή δυσκολία είναι εκείνη που αναφέρεται στην ανάγνωση και, κατ' επέκταση, στο ορθογραφημένο γράψιμο.

Ο ευρύτατα διαδεδομένος όρος «δυσλεξία» χρησιμοποιείται για να υποδηλώνει τις μαθησιακές δυσκολίες της ανάγνωσης και ορθογραφημένης γραφής, οι οποίες, αφενός μεν συνδέονται με άλλες οργανικές ή διανοητικές διαταραχές, αφετέρου δεν είναι ειδικές και προκαθορίζονται οργανικά.

Ωστόσο, είναι δυνατόν το πρόβλημα της δυσλεξίας να μειωθεί, αν όχι να θεραπευτεί. Δεν υπάρχει ενιαία συνταγή για τη θεραπεία της δυσλεξίας. Όσο πιο αργά ανακαλύπτεται η δυσλεξία στο άτομο, τόσο πιο δύσκολη είναι η αντιμετώπισή της, αφού η νέα αυτή πραγματικότητα ξαφνιάζει και διαταράσσει την ηρεμία στην οικογένεια. Όμως, αφού υπάρχει πάντα η δυνατότητα αντιμετώπισης της δυσλεξίας, καλό είναι να μην δεχόμαστε το γεγονός αυτό μοιρολατρικά. Βασικό είναι το δυσλεξικό παιδί να έχει συμπαράσταση από όλα τα μέλη της οικογένειας, κάτι που έχει τεράστια ψυχολογική σημασία για τη ψυχική του ισορροπία και τονώνει τη δύναμη της θέλησης και την αυτοπεποίθησή του.

Η δυσλεξία θεραπεύεται, αρκεί να υπάρχει η σωστή διάγνωση και η ακριβής εντόπιση των αδυναμιών του παιδιού. Απαραίτητη είναι και η συνεργασία σχολείου και οικογένειας.

Λεβαντοβίτς, Β. (1980). *Α λύση στο κρυφό άσπασμα*. Αθήνα: Ελληνικό γραμμάτιο.

Λόυδ, Ρ. (1993). *Γλωσσική και μαθησιακή ανάπτυξη*. Αθήνα: Ελληνικό γραμμάτιο.

Μαργιτά, Α. (1997). *Η ιστορία της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Αθήνη.

March, C., Friedman, M., Welch, V & Desberg P. (1981). *A Cognitive - Developmental Theory of Reading Acquisition*, in G. E. Mac Kinnon & T. G. Waller (eds), *Reading Research: Advances in Theory and Practice* (pp. 199-221). New York: Academic Press.

Marshall, H. H. (1992). *Seeing, redefining and supporting student learning*, in H. H. Marshall (ed), *Redefining Student Learning: Paths of Educational Change*, 1-32, Norwell, NJ: Ablex.

Morris, R. (1979). *Success and failure in learning to read*. Middlesex (England): Penguin Books.

Morton, J & Peterson, K. (1970). *A new attempt at an interpretation, or an attempt at a new interpretation*, in M. Coltheart, K. Patterson & J. C. Marshall (eds), *Deep dyslexia* (pp. 91-118). London: Routledge and Kegan Paul.

Park, G. E. & Schneider, K. A. (1975). *Trisyllable function in relation to dyslexia*, *Journal of Reading Behavior*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έντυπη

- Birch H. G & Belmont L(1965).** *Auditory – visual intergration intelligence and reading ability in school children, perceptual and Motor Skills.*
- Crowder, R.G and Wagner, R.K.** *The psychology of Reading.* An introduction. New York: Oxford University Press.
- Delogne, R.(1978).** *Ανάγνωση πριν από τα έξι χρόνια.* Αθήνα: Δίπτυχο.
- Fijalkaw, J.(1998).** *Κακοί αναγνώστες. Γιατί.* Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Frith, M.(1985).** *Beneath the surface of Developmental Dyslexia.* K. Patterson, J. C. Marshall & M. Coltheart.
- Hayes, N.(1998).** α' (*Εισαγωγή στη ψυχολογία*). Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Hayes, N.(1998).** β' (*Εισαγωγή στη ψυχολογία*). Αθήνα : Ελληνικά γράμματα.
- Levinson H. N.(1980).** *A solution to a riddle dyslexia,* New York: Springer Verlag.
- Lloyd, P.(1998).** *Γνωστική και γλωσσική ανάπτυξη.* Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Manguel, A.(1997).** *Η ιστορία της ανάγνωσης.* Αθήνα: Λιβάνη.
- March, G., Friedman, M., Welch, V & Desberg P.(1981).** *A Cognitive – Developmental Theory of Reading Acquisition.* In G. E. Mac Kinnon & T. G. Waller (eds). *Reading research: Advances in Theory and Practice* (pp. 199-221). New York: Academic Press.
- Marshall, H, H (1992) "Seeing, redefining and supporting student learning", In H, H Marshall (ed). *Redefining Student Learning: Roots of Educational Change*, 1-32. Norwood, NJ: Ablex.
- Morris, R. (1979).** *Success and failure in learning to read.* Middlesex (England): Penguin Books.
- Morton, J & Patterson, K.(1980).** "A new attempt at an interpretation, or an attempt at a new interpretation", in M Coltheart K, Patterson & J. C. Marshall (eds). *Deep dyslexia* (pp. 91-118). London: Rootledge and Kegan Paul.
- Park G. E & Schneider K.A.(1975)** Thyroid function in relation to dyslexia. *Journal of Reading Behavior.*

- Αθανασιάδη, Ε.(2001).** *Η δυσλεξία και πώς αντιμετωπίζεται.* Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ανθουλιός, Τ.(1992).** *Τα προβλήματα της διδασκαλίας της πρώτης γραφής.* Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Αποστολίδης, Α. Χ.(1989)** *Η διδασκαλία της πρώτης ανάγνωσης.* Βέροια.
- Βάμβουκας, Μ.(1984)** *Ψυχοπαιδαγωγική θεώρηση της κατανόησης των αναγνωσμάτων.* Αθήνα: Γρηγόρης.
- Γιαννικοπούλου, ΑΑ.(2002).** (α) *Η γραπτή γλώσσα στο νηπιαγωγείο.* Αθήνα: Καστανιώτης.
- Γιαννικοπούλου, ΑΑ.(2002).** (β) *(Από τη προανάγνωση στην ανάγνωση.* Αθήνα: Καστανιώτης.
- Δαραής, Κ.Α.(2002).** *Ανάγνωση, γραφή και άτομα με σύνδρομο Down.* Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Δερβίσης, Σ.Ν.(1998).** *Διδακτική της Πρώτης Ανάγνωσης και Γραφής.* Αθήνα: Gutenberg.
- Δημητρίου, Π. Α.(1993).** *Γνωστική ανάπτυξη.* Θεσσαλονίκη: Art of Text.
- Κάλφας, Α (1998).** *Ο μαθητής ως αναγνώστης.* Θεσσαλονίκη: το τράμ.
- Καραπέτσας, Α.Β .(1993).** *Η Δυσλεξία στο παιδί: διάγνωση και θεραπεία.* Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Καρπόζηλου, Μ.(1994).** *Το παιδί στη χώρα των βιβλίων.* Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κουράκης, Ι. Ε.** *Ανίχνευση στο κόσμο των μαθησιακών διαταραχών:* Έλλην.
- Κουτσουβάνου, Ε.(2000).** *Πρώτη Ανάγνωση και Γραφή.* Αθήνα: Οδυσσέας.
- Λοίζος, Λ. Ν .** *Εξελικτική ψυχολογία και αναγνώστης.*
- Μάρκου, Σ.** *Αντιμετώπιση της δυσλεξίας.* Κέδρος.
- Μαυρομάτη, Δ.** *Η κατάρτιση του Προγράμματος Αντιμετώπισης της Δυσλεξίας.*
- Μπουρσιέ, Α.(1993).** *Αντιμετώπιση της δυσλεξίας.* Αθήνα: Κέδρος.
- Παρασκευόπουλος, Ι .** *Εξελικτική ψυχολογία τ. 3. Σχολική ηλικία*
- Πόρποδας, Κ. Δ.(1996) .** *Δυσλεξία.* Αθήνα.
- Πόρποδας, Κ. Δ.(1997).** *Γνωστική Ψυχολογία.* Αθήνα.
- Πόσλανιεκ, Κ.(1993)** *Να δώσουμε στα παιδιά την όρεξη για διάβασμα.* Αθήνα: Καστανιώτης.
- Σπίνκ, Τ.(1990).** *Τα παιδιά ως αναγνώστες.* Αθήνα: Καστανιώτης.
- Στασινός, Δ. Π.(1993).** *Μαθησιακές δυσκολίες του παιδιού και του εφήβου.* Αθήνα: Gutenberg.
- Στασινός, Δ. Π.(2001).** *Δυσλεξία στο σχολείο.* Αθήνα: Παιδαγωγική σειρά.
- Χόλτ, Τ.(1995).** *Πως μαθαίνουν τα παιδιά.* Αθήνα: Καστανιώτης.

Ηλεκτρονική

[http:// readingsuccesslab.com](http://readingsuccesslab.com) (χρήση υπολογιστικών προγραμμάτων για τη ταυτοποίηση των αναγνωστικών προβλημάτων, αλλά και την απόδειξη για την ύπαρξη των αναγνωστικών προσόντων)

[http:// sabes.org](http://sabes.org) (σύστημα για την υποστήριξη της βασικής εκπαίδευσης των ενηλίκων)

[http:// www.time4learning.com](http://www.time4learning.com) (πρόγραμμα online εκπαίδευσης που συνδυάζει τη μάθηση με το παιχνίδι)

[http:// mindtools.com](http://mindtools.com) (πρακτικές εξάσκησης προσόντων για επιτυχία στον επαγγελματικό τομέα)

http://web.auth.gr/virtual_school/2_2-3/TheoryResearch/AidinisKostouliLiteracymodels.html (μοντέλα εγγραμματοσύνης: θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτική πράξη)

[http:// www.dyslexiacenters.gr/TEST.Htm](http://www.dyslexiacenters.gr/TEST.Htm). (αναφέρεται στη δυσλεξία - μέθοδοι αντιμετώπισης)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με τον όρο ανάγνωση εννοούμε τη σύνθετη διαδικασία, κατά την οποία γίνεται αποκωδικοποίηση ενός κειμένου.

Η σωστή ανάγνωση προϋποθέτει τη σωστή εκμάθησή της κατά τη σχολική ηλικία. Η απόκτηση της αναγνωστικής ικανότητας επιτυγχάνεται μέσω διαφόρων μεθόδων και στρατηγικών. Οι πιο διαδεδομένες μέθοδοι είναι η φωνηματική μέθοδος, η μέθοδος Decroly, η αναλυτικοσυνθετική και η συνθετική μέθοδος.

Η σωστή εκμάθηση της ανάγνωσης μπορεί να έχει καμιά φορά αποτελέσματα καλύτερα απ' αυτά που ίσως αναμένουμε. Αυτά τα αποτελέσματα έχουν σχέση με την επιδεξιότητα στην ανάγνωση και με τους επιδέξιους αναγνώστες, οι οποίοι όχι μόνο είναι ικανοί να διαβάζουν σωστά και γρήγορα, αλλά και να κατανοούν το ίδιο γρήγορα αυτό που διαβάζουν. Αυτά τα γνωρίσματα που διαφοροποιούν τον επιδέξιο από έναν κανονικό αναγνώστη είναι α) οι κινήσεις των ματιών, β) η αναγνώριση των λέξεων και γ) η μνήμη.

Τα παραπάνω γνωρίσματα, τα συναντάμε στους περισσότερους αναγνώστες. Αυτό όμως που διαχωρίζει τους επιδέξιους από τους απλούς αναγνώστες είναι ότι τα γνωρίσματα αυτά, φαίνονται να αξιοποιούνται διαφορετικά από τους πρώτους. Παίρνοντας ως παράδειγμα τη θεωρία της κίνησης των ματιών, εννοείται ότι μιλάμε για το πόσο γρήγορα οι επιδέξιοι αναγνώστες, κινούν τα μάτια τους, ενδεχομένως σε μια σελίδα.

Τις περισσότερες φορές, όμως, παρατηρούνται αποτυχίες, όσον αφορά στην εκμάθηση της ανάγνωσης. Αυτές οι αποτυχίες αποκαλούνται αναγνωστικές διαταραχές. Η πιο γνωστή διαταραχή της ανάγνωσης είναι η δυσλεξία. Δυσλεξία είναι η αποτυχία του παιδιού να μάθει να διαβάζει με επάρκεια. Η δυσλεξία διακρίνεται σε επίκτητη, εξελικτική, οπτική, ακουστική και τα αίτιά της σχετίζονται με ψυχολογικές λειτουργίες, με γενετικές ανωμαλίες, καθώς και με εγκεφαλικές διαταραχές.

Συμπερασματικά, πρέπει να τονιστεί πως η δυσλεξία θεραπεύεται, αρκεί να υπάρχει ενδιαφέρον και συνεργασία οικογένειας και σχολείου.

SUMMARY

With the term of reading we mean the compound procedure, which takes place, of decoding a passage.

Correct reading requires the correct learning of it, during the school age. The achievement of the reading skill is achieved through different methods and strategies. The most common methods are the methods of phonemics, the method of Decroly, analytical compound and the method of composition.

The correct learning of reading may sometimes have better results than those of what we expected. These results are related to the skills of reading and to the skillful readers, who are not only capable of reading correctly and quickly, but also understand what they are reading just as quickly. The characteristics which make the skillful reader differ from the normal reader are: a) eye movement, b) the acknowledgement of words and c) memory.

The above characteristics are the ones which characterize most readers. But what separates the skillful from the normal readers, is that these actual characteristics, seem to be used differently by the former. Taking the theory of the eye movement as an example, it is needless to say, that we are talking about how quickly the skillful readers possibly move their eyes on a page.

Most of the times, however, failures are noticed, as far as the learning of reading is concerned. These failures are called reading disorders. The most common disorder of reading is Dyslexia. Dyslexia is the failure of a child to learn how to read sufficiently. Dyslexia is distinguished in acquired, evolutionary, optical and acoustic characteristics and its causes are related to psychological functions with genetic abnormalities, as well as, disorders of the brain.

In conclusion, it must be stressed that dyslexia is curable, as long as, there is an interest and co-operation between family and school.

